

DİJİTAL PLATFORMLAR KARŞISINDA BİREYİN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ANAYASAL GÖRÜNMEZLİĞİ

*The Constitutional Invisibility of Individual Freedom of Expression in
the Face of Digital Platforms*

Dr. Öğr. Ü. Aslıhan KAPLAN ARIK*

ÖZET

Dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğü üzerindeki fiilî etkileri ve bu etkilerin ulusal ve uluslararası hukukta neden anayasal düzeyde görünür kılınmadığı, bu makalenin inceleme konusunu oluşturmaktadır. Dijital kamusal alanın başlıca düzenleyicileri hâline gelen platformların içerik kaldırma ve hesap askıya alma uygulamaları, bireyin ifade özgürlüğünün kullanım koşullarını fiilen belirlemesine rağmen, çoğu hukuk düzeninde bu müdahaleler doğrudan bir anayasal denetim konusu hâline gelmemektedir.

---

* Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku ABD, e-posta: kplnasli@gmail.com ORCID: 0000-0003-1234-3804.

Makale Geliş Tarihi: 31.01.2026

Makale Kabul Tarihi: 06.03.2026

⇒ **Atıf Şekli:** Aslıhan Kaplan Arık, “Dijital Platformlar Karşısında Bireyin İfade Özgürlüğünün Anayasal Görünmezliği”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21/1 (2026): 229-274, <https://doi.org/10.58820/eruhfd.1878783>.

⇒ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Dijital alanda ifade özgürlüğünün artık yalnızca birey ile devlet arasındaki ikili ilişki üzerinden kavranamayacağı; birey, devlet ve dijital platformlardan oluşan üç aktörlü bir yapı içinde işlediği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, klasik devlet-merkezli ifade özgürlüğü anlayışının, platformların kamusal söylem üzerindeki yapısal gücünü açıklamakta yetersiz kaldığı savunulmaktadır. Bu çerçevede normatif görünmezlik kavramı üzerinden bir analiz yapılmakta; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hukuku, Avrupa Birliği (AB) düzenlemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadında hâkim olan dolaylı etki modeli incelenmektedir. Buna karşılık Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin içtihadı, dijital platformların kamusal tartışma üzerindeki yapısal etkilerini anayasal düzlemde tanıyan istisnai bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Ancak, normatif bir çözüm önermekten ziyade, dijital alanda bireyin platformlar karşısındaki anayasal statüsüne ilişkin yapısal boşluğu görünür kılmaktır.

Anahtar Kelimeler: İfade Özgürlüğü, Dijital Platformlar, Dijital Alanda İfade Özgürlüğü, Normatif Görünmezlik, Dolaylı Etki (Drittwirkung)

ABSTRACT

The factual effects of digital platforms on individuals' freedom of expression and the reasons why these effects have not been rendered visible at the constitutional level in national and international law constitute the subject of this article. Although platforms have become the primary regulators of the digital public sphere and their practices of content removal and account suspension effectively determine the conditions under which individuals exercise their freedom of expression, such interventions do not, in most legal systems, constitute a direct subject of constitutional review.

It is argued that freedom of expression in the digital sphere can no longer be understood solely through a binary relationship between the individual and the state; rather, it operates within a tripartite structure composed of the individual, the state, and digital platforms. In this context, it is maintained that the classical state-centered understanding of freedom of expression is insufficient to explain the structural power exercised by platforms over public discourse. Within this framework, an analysis is conducted through the concept of normative invisibility, examining the indirect effect model prevailing in United States law, European Union regulations, and the case law of the European Court of Human Rights. By

contrast, the jurisprudence of the German Federal Constitutional Court is addressed as an exceptional approach that recognizes the structural effects of digital platforms on public debate at the constitutional level. The aim is not to propose a normative solution, but rather to render visible the structural gap concerning the constitutional status of the individual *vis-à-vis* digital platforms in the digital sphere.

Keywords: Freedom of Expression, Digital Platforms, Freedom of Expression in the Digital Space, Normative Invisibility, Indirect Effect (Drittwirkung).

EXTENDED ABSTRACT

Digital platforms have become the primary infrastructure of contemporary public discourse. Social media networks, video-sharing platforms, and interactive online spaces increasingly determine how individuals express opinions, participate in political debates, and engage in social communication. Through content moderation practices such as content removal, account suspension, and visibility reduction, these platforms exert a decisive influence over the conditions under which freedom of expression is exercised. Despite this practical reality, the constitutional status of individuals *vis-à-vis* digital platforms remains largely undefined within existing legal frameworks.

Classical constitutional approaches to freedom of expression are predominantly structured around direct state interference. Within this paradigm, freedom of expression is conceptualized primarily as a negative defensive right against public authority. While this framework has proven effective in addressing traditional forms of censorship, it has become increasingly insufficient in explaining the structural impact of private digital platforms on public discourse. Digital platforms, without formally exercising public power, possess the capacity to shape, limit, and reorganize the public sphere. Nevertheless, neither national constitutional doctrines nor international human rights regimes have articulated a clear and systematic framework addresses the constitutional implications of this transformation.

This article does not aim to propose a comprehensive normative solution to the challenges posed by digital platforms to freedom of expression. Instead, its primary objective is to render visible a structural constitutional problem that often remains overlooked in legal debates: the normative invisibility of the individual's consti-

tutional position in relation to digital platforms. The central argument advanced in this study is that the core issue is not merely the legitimacy of specific content moderation decisions, but the absence of a clearly defined constitutional framework that situates the individual as a rights-bearing subject within the digital public sphere.

In order to substantiate this argument, the article adopts a comparative constitutional perspective. It examines the approaches developed in United States constitutional law, the jurisprudence of the European Court of Human Rights, the regulatory framework of the European Union-particularly the Digital Services Act-and the case law of the German Federal Constitutional Court. Each of these legal regimes reflects distinct normative assumptions regarding the relationship between freedom of expression, private autonomy, and public regulation. However, despite their differences, they converge in a common outcome: digital platforms are not positioned at the center of constitutional scrutiny, and individuals lack a direct constitutional claim against platform decisions affecting their expressive activity.

United States constitutional law largely adheres to a model of strong platform autonomy grounded in the First Amendment. Platforms are primarily viewed as private speakers with editorial freedom, and freedom of expression is protected against state interference rather than private governance. As a result, platform moderation decisions fall largely outside constitutional review. The jurisprudence of the European Court of Human Rights, while recognizing the indirect effects of private actors on fundamental rights, continues to place primary responsibility on states through positive obligations. This approach, although more flexible, still treats platform power as a derivative issue rather than a central constitutional concern.

At the European Union level, the Digital Services Act represents a shift toward structural and preventive regulation. The DSA seeks to enhance transparency, procedural safeguards, and accountability in platform governance. Nevertheless, it does not establish a direct constitutional relationship between individuals and platforms. Instead, it relies on regulatory mechanisms and administrative oversight, leaving the constitutional status of users largely implicit.

The German constitutional approach offers a particularly instructive perspective. Drawing on the doctrine of *mittelbare Drittwirkung*,

the German Federal Constitutional Court has emphasized the objective dimension of fundamental rights and their relevance within private law relationships. In its case law concerning social media platforms, the Court has refrained from substituting judicial judgment for platform decision-making. Rather, it has focused on delineating the constitutional boundaries of platform regulatory power. This jurisprudence demonstrates that freedom of expression can function as an indirect but effective constitutional standard within private governance structures, without transforming platforms into direct bearers of fundamental rights obligations.

Building on this comparative analysis, the article identifies three parameters that are indispensable for future constitutional debates on freedom of expression in the digital age. First, constitutional analysis should prioritize the structural impact of platform interventions on public discourse rather than the formal public or private status of the intervening actor. Second, the reduction of the platform-user relationship to a purely contractual framework is incompatible with the constitutional significance of freedom of expression in the digital public sphere. Third, the objective value dimension of freedom of expression should operate as a constitutional balancing standard within private regulatory spaces, without necessitating the direct horizontal application of fundamental rights.

In conclusion, the article argues that the primary constitutional challenge posed by digital platforms lies in the undefined nature of the individual's constitutional status within digitally mediated public discourse. Without addressing this foundational issue, neither platform autonomy nor regulatory intervention can ensure the effective protection of freedom of expression. By reframing the debate around structural constitutional parameters rather than normative prescriptions, this study seeks to contribute to a more coherent and analytically grounded understanding of freedom of expression in the digital age.

GİRİŞ

Dijital platformlar, günümüzde kamusal tartışmanın başlıca mecralarını oluşturmaktadır. Sosyal medya, video paylaşım siteleri ve çevrimiçi etkileşim alanları, bireylerin düşünce ve kanaatlerini ifade ettikleri, siyasal ve toplumsal tartışmalara katıldıkları temel alanlar haline gelmiştir. Buna karşın bu platformların içerik kaldırma, görünürlük sınırlama ve hesap askıya alma gibi uygulamaları, ifade özgür-

lüğünün kullanım koşullarını fiilen belirlemekte; ancak bu müdahaleler karşısında bireyin anayasal statüsü hukuk düzenlerinde açık ve sistematik biçimde tanımlanmamaktadır.

İfade özgürlüğüne ilişkin klasik anayasal çerçeve, büyük ölçüde devletin doğrudan müdahalelerine odaklanmakta; özel aktörlerin kamusal tartışma üzerindeki yapısal etkilerini ikincil düzeyde ele almaktadır. Oysa dijital platformlar, kamu gücü kullanmaksızın kamusal söylemi yönlendirme ve sınırlandırma kapasitesine sahiptir. Bu durum, ifade özgürlüğünün yalnızca negatif bir savunma hakkı olarak kavramsallaştırılmasının, dijital alanın yapısal güç ilişkilerini açıklamakta yetersiz kaldığını göstermektedir. Buna rağmen ne ulusal anayasa hukukunda ne de uluslararası insan hakları rejiminde, dijital platformlar karşısında bireyin ifade özgürlüğünün kapsamı ve sınırları net biçimde ortaya konulmuştur.

Bu çalışma, dijital platformların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı bir normatif çözüm modeli önermeyi amaçlamamaktadır. Amaç, dijital alanda ifade özgürlüğüne ilişkin anayasal tartışmalarda çoğu zaman görünmez kalan yapısal bir sorunu ortaya koymaktır. Bu sorun, bireyin dijital platformlar karşısındaki anayasal statüsünün belirsizliğidir. Bu çerçevede çalışma; ABD hukuku, AİHM içtihadı, AB düzenlemeleri ve Alman anayasa yargısı ışığında dijital platformların ifade özgürlüğü bakımından nasıl konumlandırıldığını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Böylece çözüm önermekten ziyade, Türkiye’de yürütülen ve yürütülecek anayasal tartışmalar açısından dijital platformlar karşısında bireyin ifade özgürlüğüne ilişkin zorunlu anayasal parametrelerin görünür kılınması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, dijital platformların kamusal tartışma üzerindeki belirleyici etkilerine rağmen bireyin ifade özgürlüğünün bu platformlar karşısındaki anayasal statüsünün neden açık ve sistematik biçimde tanımlanmadığıdır. Çalışmanın temel iddiası ise dijital platformların kamusal söylem üzerindeki yapısal etkilerinin anayasal değerlendirmelerde yeterince görünür kılınmaması ve bunun bireyin ifade özgürlüğü bakımından bir anayasal görünmezlik

sorunu ortaya çıkarmasıdır.¹ Bu bağlamda çalışma, söz konusu yapısal sorunu karşılaştırmalı anayasa hukuku perspektifiyle analiz etmeyi amaçlamaktadır.

I. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN HUKUKİ ÇERÇEVESİ VE DİJİTAL ALANDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN GENİŞLEMESİ

A. İfade Özgürlüğü Kavramı ve Kuramsal Temelleri

İfade özgürlüğü, bireylerin düşünce, kanaat ve inançlarını serbestçe oluşturma, açıklama ve yayma ile başkalarının ifadelerine erişme hakkını ifade eder.² Bu özgürlük, yalnızca düşüncenin açıklanmasıyla sınırlı olmayıp, bilginin edinilmesini ve dolaşıma sokulmasını da kapsayan geniş bir koruma alanına sahiptir.³ Bu yönüyle ifade özgürlüğü, demokratik toplum düzeninin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık kamusal tartışma ortamının oluşmasında temel bir rol üstlenir.⁴

İfade özgürlüğü düşüncesinin modern anlamda ilk sistematik ifadesi ise 1644 yılında John Milton'un *Areopagitica* adlı eserinde ortaya konulmuştur. Eser ifade özgürlüğü düşüncesinin temel referans metinlerinden biri haline gelmiş ve özellikle Mill'in çalışmaları üzerinde

---

¹ Bu çalışmada kullanılan "anayasal görünmezlik" kavramıyla yeni bir kavramsallaştırma önerme amacı güdülmektedir. Burada kastedilen, dijital platformlar tarafından gerçekleştirilen bazı hak ihlallerinin fiilen ortaya çıkmasına rağmen, bu ihlallerin anayasa hukukunda açık bir koruma alanı veya yerleşik bir tartışma başlığı içinde ele alınmamasıdır. Başka bir ifadeyle, söz konusu ihlaller hukukî ve toplumsal düzlemde görünür olsa da anayasal koruma mekanizmaları bakımından yeterince görünür değildir.

² Bülent Tanör, *Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası*, (İstanbul: Öncü 1969), 27.

³ Reyhan Sunay, *İfade Özgürlüğünün Muhtevası ve Sınırları*, (Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2001), 52; AİHS madde 10, 1982 Anayasası madde 26; İfade özgürlüğü, yalnızca düşünce ve kanaatlerin açıklanmasını değil, aynı zamanda bilgiye ulaşma, bilgiyi edinme ve yayma özgürlüğünü de kapsayan geniş bir koruma alanına sahiptir. Anayasa Mahkemesi (AYM), Emin Aydın Başvurusu, 23.1.2014, Başvuru No: 2013/2602, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2602>.

⁴ Anayasa Mahkemesi (AYM), Bekir Çoşkun Başvurusu, 4.6.2015, Başvuru No. 2014/1215, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/1215>.

belirleyici bir etki yaratmıştır.⁵ İfade özgürlüğünün felsefi ve teorik temelleri, özellikle klasik liberal düşüncede belirginleşmiştir. Bu bağlamda Mill, ifade özgürlüğünü bireyin kendini ifade etme hakkı olarak değil, toplumun hakikate ulaşmasını sağlayan kamusal bir mekanizma olarak temellendirir.⁶ Ona göre fikirlerin serbestçe ifade edilmesi, yanlış görüşlerin ayıklanmasına ve hakikatin ortaya çıkmasına hizmet ederek toplumsal ilerlemeyi mümkün kılar. Bu nedenle ifade özgürlüğü, büyük ölçüde toplumsal amaç ve hedeflere ulaşmaya dayanmaktadır.⁷ Mill ayrıca, ifade özgürlüğünden esas olarak fayda sağlayanların fikirlerini dile getirenler değil, bu fikirleri dinleyenler olduğunu vurgulayarak, özgürlüğün kamusal niteliğine dikkat çekmektedir.⁸ Mill'in ifade özgürlüğünü toplumsal fayda üzerinden gerekçelendirmesi, çağdaş literatürde Ladenson'un 'ifade özgürlüğü özel bir hak mıdır?' sorusuyla yeniden ele alınmaktadır. Ladenson'a göre ifade özgürlüğünün değeri, bireysel çıkarın ötesinde toplumsal ve kurumsal fayda üretmesinden gelmektedir.⁹

Milton ve Mill, ifade özgürlüğünü devlet ya da kilise tarafından bahsedilen bir ayrıcalık olarak değil, bireyin doğasında var olan doğal bir hak olarak ele almıştır.¹⁰ Zamanla bu anlayış, ifade özgürlüğünün yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda demokratik öz-yönetimin işleyişi açısından vazgeçilmez bir araç olduğu düşüncesini de beraberinde getirmiştir.

Demokratik teori bağlamında Meiklejohn, ifade özgürlüğünün temel işlevini, yurttaşların kamusal konularda bilgi edinmesini ve siyasal karar alma süreçlerine bilinçli biçimde katılmasını sağlamak olarak tanımlamaktadır.¹¹ Bu yaklaşım, siyasal ifadeye anayasal dokt-

⁵ John Milton, *Areopagitica*, (Oxford Clarendon Press, 1894), 22-23.

⁶ John Stuart Mill, *On Liberty*, (Batoche Books Kitchener, 2001), 19-20.

⁷ Mustafa Erdoğan, *Liberal Toplum Liberal Siyaset*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993), 67.

⁸ Mill, *On Liberty*, 19.

⁹ Robert F. Ladenson, "Is the Right of Free Speech Special?" *Social Theory and Practice*, 23/2 (2001):254-255.

¹⁰ Mill, *On Liberty*, 13; Milton, *Areopagitica*, 22-23.

¹¹ Alexander Meiklejohn, *Free Speech and Its Relation to Self-Government*. (New York: Harper & Brothers, 1948) 88.

rinde ayrıcalıklı bir konum tanınmasına zemin hazırlamıştır. Amerikan anayasa teorisinde Robert Post ise ifade özgürlüğünü kamusal söylem kavramı çerçevesinde ele alarak, bu özgürlüğün demokratik meşruiyetin sürdürülmesindeki yapısal rolüne dikkat çekmektedir.¹² Post'un bu yaklaşımı, ifade özgürlüğünü yalnızca negatif bir savunma hakkı olarak kavramsallaştıran klasik anlayışı aşma potansiyeli taşımaktadır. Bu teorik arka plan, ifade özgürlüğünün uluslararası insan hakları belgelerinde geniş ölçüde güvence altına alınmasının da temelini oluşturmuştur.¹³ 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 11. maddesinde düşünce ve kanaatlerin serbestçe ifade edilmesi temel haklardan biri olarak tanımlanmıştır.¹⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde ise ifade özgürlüğü; bireylerin düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemesi ve ülke sınırları gözetilmeksizin bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırma, edinme ve yayma hakkı olarak düzenlenmiştir.¹⁵ Bununla birlikte Beyanname'nin 29/2 maddesi, ifade özgürlüğünün genel ahlak, kamu düzeni ve genel refah gibi meşru amaçlarla sınırlandırılabilirliğini de kabul etmektedir.¹⁶

İfade özgürlüğünün uluslararası hukukta kapsamlı biçimde düzenlendiği bir diğer temel metin Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'dir. Sözleşme'nin 19. maddesi, bireyin her türlü bilgi ve düşüncüyü ülke sınırlarıyla bağlı olmaksızın tercih ettiği araçlarla edinme ve iletme serbestliğini güvence altına almaktadır. Aynı maddenin üçüncü fıkrası ise bu hakkın hangi koşullarda sınırlandırılabilirliğini düzenlemektedir.¹⁷ Ulusal düzeyde ise 1982 Anayasası'nın 26. maddesi, herkesin düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla açıklama ve yayma hakkına sahip olduğunu hükme bağlamaktadır.¹⁸ Benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 10. mad-

---

¹² Robert Post, "Democracy and Equality" *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 603 (2006): 26-28.

¹³ Post, "Democracy and Equality", 24 vd.

¹⁴ Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi (1789), md. 11.

¹⁵ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), md. 19.

¹⁶ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), md. 29/2.

¹⁷ Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (1966), md. 19.

¹⁸ 1982 Anayasası md.26.

desi de ifade özgürlüğünü düzenlemekte ve demokratik toplum düzeyinde gerekli olan sınırlamalara izin vermektedir.¹⁹

Bu kavramsal, teorik ve normatif çerçeve doğrultusunda ifade özgürlüğünün koruma alanı da belirlenmektedir. Buna göre ifade özgürlüğü, yalnızca toplum tarafından kabul gören veya zararsız addedilen düşüncelerle sınırlı değildir. Yerleşik değerleri sarsan, rahatsız edici ya da çoğunluğun tepkisini çeken ifadeler de bu özgürlüğün kapsamı içerisinde.²⁰ Zira ifade özgürlüğü, bireyin düşünce ve kanaatlerini serbestçe açıklamasını güvence altına alan temel bir hak olmanın yanı sıra, kamusal tartışmanın serbestçe yürütülmesini mümkün kılan ve demokratik meşruiyetin sağlanmasına hizmet eden işlevsel bir araçtır.²¹ Bununla birlikte ifade özgürlüğü mutlak bir hak olmayıp, diğer temel hak ve özgürlüklerle dengelenmesi gereken bir haktır. Bu çerçevede sınırlamaların, özgürlüğün özüne dokunmamak kaydıyla, milli güvenlik, kamu düzeni ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi meşru amaçlara dayanması gerekmektedir. Bu sınırlama rejiminin uygulanması ve ifade özgürlüğü ile diğer haklar arasındaki dengenin sağlanması, öncelikle devletin sorumluluğundadır. Bu nedenle modern insan hakları hukukunda devletin ifade özgürlüğü karşısındaki rolü, yalnızca müdahaleden kaçınma yükümlülüğü ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda bu özgürlüğün etkin biçimde kullanılmasını sağlayacak koşulları oluşturmayı da içermektedir. Bu bağlamda devletin ifade özgürlüğü karşısındaki yükümlülükleri, negatif ve pozitif olmak üzere iki boyutta incelenmektedir.

B. Devletin İfade Özgürlüğü Karşısındaki Yükümlülükleri: Negatif ve Pozitif Boyut

Modern insan hakları hukukunda ifade özgürlüğü bakımından devletin rolü, yalnızca bireylerin bu özgürlüğüne yönelik müdahale-

¹⁹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950), md.10.

²⁰ İfade özgürlüğü, yalnızca toplum tarafından olumlu karşılanan ya da zararsız görülen bilgi ve fikirler için değil, aynı zamanda devleti veya toplumun herhangi bir kesimini rahatsız eden, şoke eden ya da endişelendiren ifadeler için de geçerlidir. AIHM, Handyside/Birleşik Krallık, Application No. 5493/72, 7.12.1976, par. 49.

²¹ Post, "Democracy and Equality", 31-32.

lerden kaçınmakla sınırlı değildir. Devletin ifade özgürlüğü karşısındaki sorumluluğu, hem müdahaleden kaçınma hem de bu özgürlüğün etkili biçimde kullanılmasını sağlama yükümlülüklerini kapsayan çift yönlü bir nitelik taşımaktadır. Bu çerçevede devletin ifade özgürlüğü karşısındaki yükümlülükleri, negatif ve pozitif yükümlülükler olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır.²²

Negatif yükümlülük, devletin bireylerin ifade özgürlüğüne yönelik keyfi, ölçsüz veya hukuka aykırı müdahalelerde bulunmaktan kaçınmasını ifade eder. Bu bağlamda sansür uygulanması, ifade nedeniyle cezai yaptırımlara başvurulması ya da ifade kanallarının engellenmesi, devletin kaçınma yükümlülüğünün ihlali kapsamında değerlendirilmektedir. Devlet, ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların ancak kanunla öngörülmüş, meşru bir amaca dayanan ve demokratik toplum düzeninde gerekli ve orantılı olması halinde mümkün olabileceğini gözetmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, ifade özgürlüğünün klasik anlamda bir savunma hakkı olarak korunmasını ifade etmekte olup, devletin bireylerin düşünce ve kanaatlerini açıklamalarına doğrudan veya dolaylı müdahalelerden uzak durmasını gerektirmektedir.

Devletin ifade özgürlüğü karşısındaki sorumluluğu, yalnızca müdahaleden kaçınma ile sınırlı değildir. Pozitif yükümlülük, devletin ifade özgürlüğünün etkili ve fiili biçimde kullanılabilmesini sağlamak amacıyla gerekli hukuki, idari ve kurumsal önlemleri alma sorumluluğunu ifade eder.²³ Bu kapsamda devlet, bireyleri üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı korumak, çoğulcu bir medya ve iletişim ortamının varlığını güvence altına almak ve ifade özgürlüğünü fiilen anlamsız hale getiren yapısal engelleri ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Pozitif yükümlülük anlayışı, ifade özgürlüğünün yalnızca devlet-birey ilişkisi bağlamında değil, bireyler ve özel aktörler arasındaki ilişkiler bakımından da korunmasını gerekli kılmaktadır. Bu yönüyle ifade

---

²² AİHS m.10; MSHS m.19; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m.19.

²³ AİHM, Pozitif Yükümlülük Üzerine Genel İçtihat: AİHM, Lingens v. Austria, 8 Temmuz 1986, Application No. 9815/82, 41: Mahkeme, ifade özgürlüğünün korunması için devletin gerekli hukuki ve idari önlemleri almak zorunda olduğunu belirtir.

özgürlüğü, devletin aktif rol üstlenmesini gerektiren bir hak olarak ortaya çıkmaktadır.²⁴

Negatif ve pozitif yükümlülükler arasındaki bu ayırım, özellikle ifade özgürlüğünün yeni iletişim ortamlarında kullanımı bağlamında daha belirgin hale gelmektedir. İfade özgürlüğünün fiilen kullanılmasının, yalnızca devletin doğrudan müdahalelerine değil, aynı zamanda bu özgürlüğün kullanıldığı iletişim altyapısının işleyişine de bağlı olması, devletin sorumluluk alanını genişletmektedir. Bu bağlamda devletin yalnızca müdahaleden kaçınması yeterli olmamakta; ifade özgürlüğünün etkili biçimde kullanılabilmesi için gerekli asgari güvencelerin sağlanması da pozitif yükümlülük kapsamında değerlendirilmektedir.²⁵

Dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte devletin pozitif yükümlülüklerinin kapsamı yeni bir boyut kazanmıştır. Dijital platformlar bağlamında devletin pozitif yükümlülüğü, ifade özgürlüğünün fiilen kullanılabilmesini güvence altına alacak asgari tedbirlerin alınmasını içerirken, özel şirketlerin içerik yönetimi ve ticari kararları üzerinde doğrudan kontrol hakkını kapsamaz. Bu bağlamda devletin rolü, hukuki ve idari çerçeveyi oluşturmak, kullanıcıları üçüncü taraf müdahalelerine karşı korumak ve dijital iletişim ortamının çoğulcu ve erişilebilir olmasını sağlamakla sınırlıdır. Dolayısıyla pozitif yükümlülük, devletin aktif müdahale gerektiren alanları ile özel aktörlerin sorumluluk alanları arasında ölçülü bir dengeyi gözetir. Bu dönüşümün anlaşılabilmesi için, dijital alanda ifade özgürlüğünün nasıl genişlediğinin incelenmesi gerekmektedir.

---

²⁴ Bychawska-Siniarska D, Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights: A Handbook for Legal Practitioners (Council of Europe 2017) 90.

²⁵ AİHS md.10; AİHM, Delfi AS v. Estonia, 10.10.2013, Application No. 64569/09; AİHM, Times Newspapers Ltd v United Kingdom (Nos 1 and 2), 10 March 2009, Application No. 3002/03 and. 23676/03; Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi md.19 ve BM İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumu No.34; BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md.19.

C. Dijital Alanda İfade Özgürlüğünün Genişlemesi

İfade özgürlüğü, demokratik toplumların temel taşlarından biri olarak bireylerin düşüncelerini açıklayabilme, tartışabilme ve yayabilme hakkını ifade eder. Geleneksel olarak bu hak, sözlü ve yazılı iletişim kanalları aracılığıyla kullanılmıştır. Ancak dijital gelişmelerle birlikte ifade özgürlüğünün kullanıldığı araçlar çeşitlenmiş; bu özgürlüğün erişim, görünürlük ve etkileşim boyutları önemli ölçüde genişlemiştir. Sosyal medya, bloglar, forumlar ve çevrimiçi haber platformları, bireylerin fikirlerini daha hızlı, doğrudan ve geniş kitlelere iletebilmesine imkan tanımaktadır. Bu durum, ifade özgürlüğünün demokratik tartışma ve toplumsal katılım bakımından daha görünür ve etkili bir nitelik kazanmasını sağlamıştır. Dijital platformlar, yalnızca bireyler arasındaki etkileşimi artırmakla kalmamakta; aynı zamanda fikirlerin çoğulculuğunu ve çeşitliliğini görünür kılarak kamusal tartışmanın kapsamını genişletmektedir. Bu bağlamda ifade özgürlüğü, dijital alanda yalnızca niceliksel olarak genişlememiş; aynı zamanda kamusal tartışmanın daha yatay ve kapsayıcı bir biçimde gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur.²⁶

Hukuki açıdan dijital alanda ifade özgürlüğü, Türkiye’de Anayasa’nın 26. maddesi ve AİHS’nin 10. maddesi çerçevesinde korunmaktadır. Bu düzenlemeler, dijital platformlar aracılığıyla açıklanan düşünce ve kanaatlerin de ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte dijital ortamda ifade özgürlüğünün kullanımı da mutlak değildir; milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi meşru amaçlarla sınırlanabilir.²⁷ Bu yönüyle dijital alan, ifade özgürlüğünün hukuki niteliğini değiştirmemekte

---

²⁶ Jack M Balkin, “Free Speech Is a Triangle” *Columbia Law Review*,118 (2018), 2013.

²⁷ AİHS, md 10/2; AİHM, Handyside Birleşik Krallık, 7.12.1976, Application No.5493/72; Dominika Bychawska-Siniarska, *Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights* (Council of Europe 2017) 25-27.

yalnızca bu özgürlüğün kullanım biçimini ve görünürliğini dönüştürmektedir.²⁸

Yargı kararları da dijital alanda ifade özgürlüğünün kapsamı ve sınırlarının belirlenmesinde yol gösterici niteliktedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kararında, sosyal medya paylaşımlarının anayasal koruma kapsamında olduğunu kabul etmekle birlikte, başkalarının hak ve özgürlüklerini ihlal eden içeriklerin sınırlanabileceğini vurgulamıştır.²⁹ AİHM ise, dijital ortamda ifade özgürlüğünün demokratik toplumda kamusal tartışmanın vazgeçilmez bir unsuru olduğunu ve farklı görüşlerin görünürliğini artırdığını kabul etmektedir.³⁰

Dijital platformların sağladığı bu genişleme, ifade özgürlüğünün etkisini yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal ve siyasal düzeyde de artırmıştır. Dijital ortamda paylaşılan bir düşünce, platformlar aracılığıyla çok daha geniş bir kitleye ulaşabilmekte; bu durum ifade

²⁸ İfade özgürlüğü ve eskiden beri kullanılan ifade özgürlüğü yöntemleri dünyanın dört bir yanında hala varlığını sürdürmektedir. Ancak dijital ifade özgürlüğü, eski yöntemlerin yetersiz kaldığı yeni alanlar ve buna bağlı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Balkin, "Free Speech Is a Triangle", 2015.

²⁹ Anayasa Mahkemesi ceza hukuku normlarının ifade özgürlüğü üzerindeki dolaylı etkilerini denetlemiştir. Anayasa Mahkemesi, E.2016/770, K.2016/1035, 9.2.2016 (TCK m.53/1-b'nin iptali).

³⁰ AİHM, AİHM, Handyside/Birleşik Krallık, Application No. 5493/72, 7.12.1976 kararı ile başlayan geleneksel ifade özgürlüğü ilkelerini sosyal medya paylaşımlarına da uygulayarak, sosyal medya üzerinden yapılan eleştirel görüşlerin demokratik tartışmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Mahkeme özellikle Özlü v. Türkiye (2024) kararında, başvurunun sosyal medya üzerinden yaptığı eleştirel paylaşımların demokratik tartışmanın parçası olduğunu ve şiddet içermediğini değerlendirerek, Türkiye'nin müdahalesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Bu karar, AİHM'in ifade özgürlüğünü dijital ortamda da geniş bir biçimde yorumladığını ve çevrimiçi eleştirel ifadelerin korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Kararlar için bkz. AİHM, Handyside/Birleşik Krallık, Application No. 5493/72, 7.12.1976, AİHM, Özlü v. Türkiye, Application No. 45204/20, Ahmet Yıldırım/Türkiye ve Times Newspapers Ltd v UK; AİHM, internetin ifade özgürlüğünün kullanımı ve kamusal tartışma için yeni bir mecra olduğunu kabul ederek bu doğrultuda çevrimiçi yayınların erişilebilirliğinin kamusal tartışmaya katkıda bulunduğunu belirtmektedir. AİHM, Ahmet Yıldırım/ Türkiye, 18.12.2012, Application No. 3111/10 (50); AİHM, Times Newspapers Ltd v United Kingdom (Nos 1 and 2), 10 March 2009, ApplicationNo. 3002/03 and 23676/03 (27).

özgürlüğünün demokratik katılım üzerindeki etkisini güçlendirmektedir.³¹ Bununla birlikte hukuki sınırlamalar, ifade özgürlüğünün demokratik toplum düzeni içinde dengeli ve ölçülü biçimde kullanılmasını sağlama işlevini sürdürmektedir.

II. DİJİTAL ALANDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÜÇ AKTÖRLÜ YAPISI

İfade özgürlüğü açısından kamusal alan, bireylerin düşünce ve kanaatlerini açıklayabildiği, tartışabildiği ve kamusal meselelere ilişkin görüşlerini paylaşabildiği iletişim ortamlarını ifade etmektedir.³² Bu kavram, yalnızca devletin fiziksel alanlarıyla sınırlı olmayıp, kamusal tartışmanın fiilen gerçekleştiği tüm alanları kapsayan işlevsel bir nitelik taşır.³³ Anayasal ve uluslararası insan hakları hukukunda kamusal alanın korunması, ifade özgürlüğünün bireysel bir hak olmanın ötesinde, demokratik toplum düzeninin temel koşullarından biri olarak görülmesini sağlamaktadır.³⁴

Kamusal alan, ne yalnızca devletin denetiminde bir alan ne de tamamen özel hukuk ilişkilerine indirgenebilecek bir zemin olarak görülmelidir; aksine, ifade özgürlüğünün kolektif ve çoğulcu boyutlarının gerçekleştiği anayasal bir işlev alanıdır. Bu işlevsel anlayış, ifade özgürlüğünün yalnızca birey ile devlet arasındaki ikili ilişkiyle sınırlı olmadığını gösterir. Geleneksel yaklaşımda devletin rolü, bireyin düşüncelerini açıklama ve yayma hakkına doğrudan müdahale etmeme yükümlülüğü ile tanımlanırken³⁵, dijital alanın genişlemesiyle birlikte devletin sorumluluğu artık yalnızca müdahaleden kaçınmakla sınırlı kalmayıp, ifade özgürlüğünün etkili kullanımını mümkün kılan koşul-

---

³¹ Homero Gil de Zúñiga, Brigitte Huber, Nadine Strauß, "Social Media and Democracy" *El Profesional De La Información*, 27/6 (2018):1176.

³² AİHM, *The Sunday Times v. the United Kingdom* (No. 1), 26.04.1979, Application No. 6538/74.

³³ AİHM, *Lingens v. Austria*, 8 Temmuz 1986, Application No. 9815/82, 41.

³⁴ Geoff Eley, "Nations, Publics, and Political Cultures: Placing Habermas in the Nineteenth Century", *Habermas and the Public Sphere*, ed. Craig Calhoun, (MIT Press, Cambridge-Massachusetts, 1992) 298.

³⁵ Thomas I Emerson, *The System of Freedom of Expression* (Random House 1970) 4-6.

ları sağlamayı da kapsamaktadır.³⁶ Bu durum, ifade özgürlüğünün yalnızca negatif bir savunma hakkı olarak değil, kamusal söyleme etkili katılımı güvence altına alan ve yatay ilişkileri de kapsayan yapısal bir hak olarak yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.³⁷ Günümüzde kamusal tartışmanın büyük bir kısmı özel şirketler tarafından işletilen dijital platformlarda yürütülmekte ve bu gelişme, devlet, birey ve dijital platformlardan oluşan üç aktörlü bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede dijital platformlar, bireylerin ifade özgürlüğünü hayata geçirdiği temel alanlar haline gelirken, kamusal tartışmalar da büyük ölçüde bu mecralar üzerinden yürütülmeye başlanmıştır.³⁸ Bununla birlikte dijital platformlar, fiili etkileri itibarıyla salt özel hukuk kişisi olmanın ötesine geçerek bireylerin ifade özgürlüğünü kamusal alana taşıyan ve kamusal söylemin görünürlüğüne, erişilebilirliğini ve dolaşımını belirleyen başlıca aktörler olarak konumlanmışlardır.³⁹ Ancak platformlar, aynı zamanda içerik moderasyonu, algoritmik görünürlük yönetimi ve erişim sınırlamaları gibi araçlarla kamusal söylemin dolaşımında fiili bir düzenleyici ve sınırlandırıcı rol

³⁶ Bu yükümlülük, devletin bireyleri üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı korumasını, uygun hukuki ve yapısal önlemleri tesis etmesini ve kamusal tartışma için elverişli bir ortamı sağlamasını içermektedir. Bu bağlamda devletin pozitif yükümlülükleri, ifade özgürlüğünün etkili korunması için gereklidir; zira özgürlüğün gerçek kullanımının yalnızca müdahaleden kaçınmakla sağlanamayacağı kabul edilmektedir. AİHM'in ifade özgürlüğü bağlamında pozitif yükümlülük değerlendirmesi için bkz. Özgür Gündem v Turkey, Application No. 23144/93; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 13 Nisan 2016 tarihli kararında kabul edilen tavsiye kararında da, ifade özgürlüğünün demokratik toplum düzeni için kilit bir unsur olduğunu ve devletlerin bu alanda pozitif yükümlülükler üstlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Recommendation CM/Rec(2016)4 of the Committee of Ministers to Member States on The Protection of Journalism and Safety of Journalists and Other Media Actors Council of Europe.

³⁷ Jack M. Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance and New School Speech Regulation, *U.C. Davis L. Review*, 51 (2018), 1174; Robert Alexy, *Theory of Fundamental Rights*, (Oxford University Press 2002) 173-176; AİHM, Özgür Gündem v Turkey, 16 March 2000, Başvuru No. 23144/93, 42-46.

³⁸ Balkin, "Free Speech is a Triangle", 2013-2014; Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society", 1189-1191.

³⁹ Emily B Laidlaw, *Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility*, (Cambridge University Press 2015), 3-6, 38-41; Balkin, "Free Speech Is a Triangle", 2020-2024.

üstlenmektedir.⁴⁰ Dijital platformların iki yönlü konumu, ifade özgürlüğü hususunun artık yalnızca birey-devlet ilişkisi bağlamında değil, dijital platformların kamusal alan üzerindeki belirleyici etkileri çerçevesinde de ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada, ifade özgürlüğünün üç aktörlü bir yapı üzerinden değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

İfade özgürlüğünün üç aktörlü bir yapı üzerinden değerlendirilmesi, devlet, birey ve dijital platformlar arasındaki güç ilişkilerinin hangi normatif ilkeler çerçevesinde sınırlandırılacağı sorusunu temel soru olarak ortaya koymaktadır.⁴¹ Bu üç aktörlü yapı çerçevesinde, ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler ve devletin yükümlülükleri üç farklı boyutta kendini göstermektedir.

Birinci boyut, devletin bireyin ifade özgürlüğüne doğrudan müdahalesini ifade etmektedir. Bu boyut, ifade özgürlüğüne ilişkin klasik negatif ve pozitif yükümlülükler çerçevesinde, uzun süredir anayasal ve uluslararası denetim mekanizmalarının yerleşik konusu olmuştur.⁴²

İkinci boyut, devletin dijital platformlara yönelik müdahalesini kapsamaktadır. Dijital platformların kamusal tartışmanın görünürlüğü, erişilebilirliğini ve dolaşımını belirlemedeki merkezi rolü dikkate alındığında, bu platformlara yönelik devlet müdahaleleri artık salt teknik, idari veya ekonomik düzenlemeler olarak değerlendirilemez. Aksine, platformların kamusal söylemin fiili taşıyıcıları ve düzenleyicileri haline gelmesiyle birlikte, devletin bu alanlara yönelik düzenleyici ve sınırlayıcı müdahaleleri, doğrudan ifade özgürlüğü bağlamında

---

⁴⁰ Thiago Dias Oliva, "Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression", *Human Rights Law Review*, 20/4 (2020): 607-640.

⁴¹ Tarleton Gillespie, *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions that Shape Social Media*, (London: Yale University Press, 2018), 3-7.

⁴² Dominika Bychawska-Siniarska, *Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights: A Handbook for Legal Practitioners* (Council of Europe 2017) 9-10, 89-91; Balkin, "Free Speech Is a Triangle", 2020-2026; AİHM, *Ahmet Yıldırım v Turkey*, 18.12.2012, Application No. 3111/10 para 50-54; AİHM, *Cengiz and Diğerleri v Turkey*, 01.12.2015, Application No. 48226/10 and 14027/11, para. 52-56.

anayasal ve uluslararası denetime tabi müdahaleler olarak ortaya çıkmaktadır.⁴³ Nitekim daha önce de ifade edildiği üzere, kamusal alanın korunması amacıyla devletin gerekli hukuki, idari ve kurumsal önlemleri alma sorumluluğu, ifade özgürlüğüne ilişkin pozitif yükümlülükleri kapsamında değerlendirilmektedir.

Üçüncü ve çalışmanın merkezinde yer alan boyut ise dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğüne müdahalesidir. Dijital platformlar; içerik moderasyonu, görünürlük algoritmaları, erişim sınırlamaları ve hesap kapatma gibi araçlar yoluyla bireylerin ifadeleri üzerinde fiili bir denetim kurabilmekte ve kamusal tartışmaya katılımı doğrudan etkileyebilmektedir.⁴⁴ Bu müdahaleler her ne kadar devlet kaynaklı olmasa da, kamusal alanın işleyişi üzerinde belirleyici sonuçlar doğurmakta ve ifade özgürlüğünün etkin kullanımını sınırlayabilmektedir. Bu bağlamda, dijital platformların ifade özgürlüğüne müdahalesi, modern ifade özgürlüğü hukukunun en tartışmalı ve normatif çerçevesi henüz tam olarak netleşmemiş alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, üç aktörlü yapı, ifade özgürlüğünün yalnızca devlet müdahaleleri üzerinden analiz edilemeyeceğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bireylerin ifade özgürlüğü büyük ölçüde dijital platformlar aracılığıyla kamusal alana taşınmakta; bu platformlar hem özgürlüğü mümkün kılan hem de sınırlandıran aktörler olarak kamusal alanın yapısını belirlemektedir. Bu durum, devletin negatif ve pozitif yükümlülüklerinin yalnızca birey-devlet ilişkisini değil, aynı zamanda kamusal tartışmanın taşıyıcısı konumuna gelen dijital platformların etkisini de dikkate alacak şekilde yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, sonraki bölümde devletin dijital platformlara yönelik müdahaleleri ile platformların bireylerin ifade özgürlüğüne müdahaleleri ayrı başlıklar halinde ele alınacaktır. Kuşkusuz, devletin platformlara müdahalesi, platform-birey ilişkisini de etkiler. Bu müdahale dolaylı bir etki taşımakla birlikte, bireyin ifade

---

⁴³ Balkin, "Free Speech Is a Triangle", 2028-2033.

⁴⁴ Balkin, "Free Speech Is a Triangle", 2024-2029; Laidlaw, *Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility*, 72-75; AİHM, Delfi AS v Estonia, 16.6.2015, Application No. 64569/09, para 131 -133.

özgürlüğünü savunabilmesi açısından niteliksel bir farklılık gösterdiği için ayrı başlıklar altında ele alınacaktır. Bu kapsamda, öncelikle farklı hukuk sistemlerinde devletin platformlara yönelik düzenleyici ve sınırlayıcı müdahaleleri ile bu müdahalelerin kamusal alan üzerindeki etkileri incelenecektir. Ardından, dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri ve bu etkiler karşısında bireylerin sınırlı veya etkisiz hukuki koruma olanakları ele alınacaktır.

A. İfade Özgürlüğü Kapsamında Devlet Platform İlişkisi

Bu bölümde incelenen farklı hukuk sistemleri, devlet-platform ilişkisinde esasen hangi değerlerin korunması gerektiğine ilişkin farklı normatif tercihler ortaya koymaktadır. Dijital platformların kamusal tartışmalar üzerindeki belirleyici etkisi, ifade özgürlüğü bağlamında devletin yükümlülüklerinin klasik çerçevede ele alınmasını giderek yetersiz hale getirmektedir.

Geleneksel yaklaşımda devlet, ifade özgürlüğüne doğrudan müdahaleden kaçınma yönündeki negatif yükümlülüğüyle ön plana çıkararak; dijital platformların kamusal söylemin fiili altyapısını oluşturması, bu özgürlüğün korunmasını daha karmaşık bir ilişki ağı içinde değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Her ne kadar özel hukuk kişileri olarak faaliyet gösterebilirler de, dijital platformlar kamusal tartışmanın yürütüldüğü alanlar üzerindeki fiili etkileri nedeniyle ifade özgürlüğü hukukunun merkezi aktörleri haline gelmiştir.

AİHM, Delfi AS v. Estonia kararında dijital platformları yalnızca özel hukuk ilişkileri bağlamında ele almamış; bu tür aktörlerin kamusal tartışma üzerindeki toplumsal etkisini özellikle vurgulamıştır. Mahkeme, somut olayda platformun kullanıcıların ifadelerine doğrudan müdahalesini inceleme konusu yapmamış olmakla birlikte, değerlendirmesini platformun içerik üzerindeki sınırlı denetim yetkisinin kamusal söylem bakımından doğurduğu sonuçlarla ilişkilendirmiştir.⁴⁵ Bu yönüyle Delfi kararı, dijital ortamda devletin negatif ve pozitif yükümlülüklerinin aynı anda gündeme geldiği tipik örneklerden biri olarak değerlendirilebilir.

---

⁴⁵ AİHM, Delfi AS v. Estonia, 16.06. 2015, Application No. 64569/09.

Bir yandan devlet, ifade özgürlüğünün dijital alanda serbestçe kullanılabilmesi için platformların işleyişine doğrudan müdahaleden kaçınmakla yükümlüdür. Öte yandan, platformlar aracılığıyla yayılan içeriklerin başkalarının haklarını ihlal etmesi halinde, bu ihlalleri önleme ve bireyleri koruma yönündeki pozitif yükümlülük devreye girmektedir. AİHM, Delfi kararında bu gerilimi esasen devlet–platform ilişkisi bağlamında ele almış; ancak platformların kamusal söylem üzerindeki fiili düzenleme gücünün ifade özgürlüğü bakımından doğurduğu sonuçları sistematik bir çerçeveye oturtmamıştır.

Benzer biçimde Sánchez v. Spain kararında da Mahkeme, sosyal medya aracılığıyla yayılan içeriklerin kamusal söylem üzerindeki etkisini açıkça kabul etmiş; ancak platformların ifade özgürlüğü bakımından bağımsız bir normatif konuma sahip olup olmadığını tartışma konusu yapmamıştır.⁴⁶ Bu içtihat çizgisi, AİHM’in dijital platformları tarafsız teknik araçlar olmanın ötesinde, kamusal alan üzerinde etkili aktörler olarak kavramsallaştırmaya başladığını; buna karşılık devlet–platform ilişkisine ilişkin normatif sınırların henüz netleşmediğini göstermektedir.

Kamusal alanın yalnızca devlete ait olmadığı yönündeki yaklaşım ise Mahkeme’nin daha erken tarihli Appleby v. United Kingdom kararında ortaya konulmuştur. Bu kararda AİHM, kamusal tartışmanın yalnızca devlet mülkiyetindeki alanlarla sınırlı olmadığını kabul etmiş; kamusal söylemin sürdürülebilmesi bakımından devletin belirli koşullar altında pozitif yükümlülükler üstlenebileceğini belirtmiştir.⁴⁷

Türkiye bağlamında Anayasa Mahkemesi (AYM) de dijital platformların kamusal alandaki rolünü dolaylı biçimde tanımaktadır. Twitter, YouTube ve Wikipedia’ya yönelik erişim engellerine ilişkin kararlarında Mahkeme, internetin ve sosyal medya platformlarının demokratik toplumda ifade özgürlüğünün kullanımı bakımından temel araçlar haline geldiğini vurgulamıştır.⁴⁸ Özellikle Wikipedia kara-

---

⁴⁶ AİHM, Sánchez v. Spain, 2.03.2017, Application No: 25203/13.

⁴⁷ AİHM, Appleby and Others v. the United Kingdom, 6.05.2003, Application No: 44306/98.

⁴⁸ Anayasa Mahkemesi, Twitter Erişiminin Engellenmesi Kararı, 2.04.2014. Başvuru No: 2014/5565; Anayasa Mahkemesi, YouTube Erişiminin Engellenmesi Kararı,

rında AYM, platformun bilgiye erişim ve kamusal tartışmanın sürdürülmesi bakımından üstlendiği işlevi merkeze almış; platformun tamamına erişimin engellenmesini kamusal tartışma alanını bütünüyle ortadan kaldıran ağır bir müdahale olarak değerlendirmiştir.⁴⁹

Bu içtihatlar, devletin dijital platformlara müdahale yetkisinin varlığını kabul etmekle birlikte, bu yetkinin kamusal alanın bütünlüğünü ve çoğulcülüğünü zedeleyecek biçimde kullanılmasının anayasal güvencelerle bağdaşmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle dijital platformlara yönelik devlet müdahaleleri, yalnızca bireylerin ifade özgürlüğü açısından değil, kamusal alanın erişilebilirliği ve çoğulcülüğü bakımından da değerlendirilmelidir. Amaç, platformları devlet karşısında mutlak biçimde korunan hak sùjeleri olarak konumlandırmak değil; bu platformlar aracılığıyla sürdürülen kamusal tartışmanın sürekliliğini ve çoğulcu niteliğini güvence altına almaktır. Bu çerçevede devlet-platform ilişkisinde esas korunan değer, platformların kurumsal varlığı değil, bu platformlar aracılığıyla şekillenen kamusal alanın kendisi olduğu söylenebilir. Devlet, ifade özgürlüğüne asgari düzeyde müdahale etme yönündeki negatif yükümlülüğünü sürdürürken; kamusal tartışmanın altyapısının bütünüyle özel aktörlerin takdirine bırakılmaması gerektiği ölçüde bir pozitif yükümlülükle de karşı karşıyadır. Bu pozitif yükümlülüğün kapsamı ve sınırları ise, farklı hukuk sistemlerinde benimsenen yaklaşımlar çerçevesinde şekillenmekte olup, aşağıda ele alınacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri: Platform Özerkliği ve Negatif Özgürlük Modeli

Amerika Birleşik Devletleri'nde dijital platformlar bağlamında ifade özgürlüğünün anayasal korunması, esas itibarıyla devlet müdahalelerine karşı güvence altına alınan negatif bir özgürlük anlayışına dayanmaktadır. Bu çerçevede ifade özgürlüğü, devletin sansürüne veya düzenleyici müdahalelerine karşı bireyi koruyan bir savunma hakkı olarak kavramsallaştırılmakta; özel aktörler tarafından gerçekleştirilen ifade sınırlamaları ise kural olarak anayasal denetimin dı-

---

29.05.2014, Başvuru No: 2010/125; Anayasa Mahkemesi, Wikipedia Erişiminin Engellenmesi Kararı, 26.12.2019, Başvuru No: 2017/287.

⁴⁹ AİHM, Delfi AS v. Estonia, 16.6.2015, Application No. 64569/09.

şında bırakılmaktadır. Bu yaklaşımın temelinde, anayasal ihlalin tespiti için devlet eyleminin varlığını zorunlu kılan devlet eylemi doktrini (state action doctrine) yer almaktadır.⁵⁰ Bu doktrin doğrultusunda dijital platformlar, kamusal söylem üzerindeki fiili ve yapısal etkilerine rağmen, büyük ölçüde özel mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmektedir. Platformların içerik yönetimine ilişkin kararları, anayasal anlamda bir müdahale olarak kabul edilmemektedir.⁵¹ Bu durum, ABD ifade özgürlüğü rejiminin dijital kamusal alanın dönüşümüne rağmen klasik kamu-özel ayrımını büyük ölçüde muhafaza ettiğini göstermektedir.⁵²

Bu yaklaşımın normatif dayanaklarından biri, 1996 İletişim Ahlakı Yasası madde 230 hükmüdür. (Communications Decency Act, Section 230).⁵³ Madde 230, dijital platformlara kullanıcılar tarafından üretilen içerikler bakımından geniş bir hukuki sorumsuzluk alanı tanımakta; aynı zamanda “iyi niyetli” içerik moderasyonu faaliyetlerini de sorumluluk dışında bırakmaktadır. Bu düzenleme, platformların içerik üzerinde geniş bir özerklikle hareket edebilmesini teşvik ederken, devletin bu alandaki düzenleyici rolünü bilinçli biçimde sınırlamaktadır. Madde 230’un dayandığı temel varsayım, piyasa dinamikleri ve platformlar arası rekabetin kamusal söylemin serbest dolaşımı bakımından yeterli bir denge sağlayacağı yönündedir. Ancak büyük dijital platformların kamusal tartışma üzerindeki yoğunlaşmış etkisi,

---

⁵⁰ U.S. Supreme Court, Civil Rights Cases, 109 U.S. 3, 15.10.1883.

⁵¹ ABD Yüksek Mahkemesi, Biden v. Knight First Amendment Institute at Columbia University, 141 S.Ct. 1220 (2021) kararında, alt mahkemenin Twitter’ın kamu forumu olduğuna dair hükmünü konu ortadan kaldığı için bozmuştur; Justice Thomas’ın ayrı görüşü ise, dijital platformların konuşma üzerindeki kontrolünün state action kapsamında değerlendirilmesinin karmaşık olduğunu ve geleneksel Anayasa doktrinlerinin dijital çağda yeniden düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Biden v. Knight First Amendment Institute at Columbia University, 141 S.Ct. 1220 (2021).

⁵² Bu yönüyle karar, dijital platformların demokratik söylemin fiilen gerçekleştiği kamusal mekanlar haline geldiğini kabul eden sınırlı fakat önemli bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Enrique Armijo, “Reasonableness as Censorship: Section 230 Reform, Content Moderation, and the First Amendment”, *Florida Law Review*, 73/6 (2001), 1210 vd.

⁵³ 1996 tarihli Communications Decency Act’in Section 230 hükmü için bakınız: https://www.law.cornell.edu/uscode/text/47/230?utm_source.

bu varsayımın geçerliliğini tartışmalı hale getirmiştir. Sosyal medya platformlarının fiilen kamusal tartışmanın başlıca mekanları haline gelmesi, ABD hukukunda ifade özgürlüğünün halen ağırlıklı olarak devlet merkezli bir perspektifle ele alınmasının yarattığı normatif boşlukları görünür kılmaktadır.

Bu bağlamda Knight First Amendment Institute v. Trump kararı, sınırlı ancak dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Mahkeme, bir kamu görevlisinin sosyal medya hesabını kamusal forum olarak nitelendirmiş ve bu alandaki müdahaleleri Birinci Değişiklik kapsamında değerlendirmiştir. Her ne kadar karar doğrudan dijital platformların anayasal statüsüne ilişkin genel bir dönüşümü temsil etmese de, sosyal medyanın demokratik söylem bakımından taşıdığı anayasal önemi açık biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Mahkeme, değerlendirmesini platformların kendisine değil, kamu otoritelerinin platform üzerindeki eylemlerine yönelterek devlet eylemi doktrini (state action doctrine) sınırları içinde kalmıştır.⁵⁴

Sonuç olarak ABD modeli, dijital platformlar karşısında platform özerkliğini güçlü biçimde koruyan ve devlet müdahalesini asgari düzeyde tutan bir ifade özgürlüğü rejimi ortaya koymaktadır.⁵⁵ Ancak kamusal söylemin fiilen özel aktörlerin altyapıları üzerinden şekillendiği güncel bağlamda, bu yaklaşım kamusal alanın korunmasına ilişkin anayasal gerilimleri büyük ölçüde çözümsüz bırakmaktadır. ABD hukukunda dijital platformların kamusal tartışma üzerindeki yapısal etkisine rağmen devlet-platform ilişkisi halen ağırlıklı olarak negatif özgürlük anlayışı çerçevesinde ele alınmaktadır.⁵⁶ Buna karşın Florida ve Texas gibi eyaletlerde, platformların içerik moderasyon yetkilerini sınırlamaya yönelik yasalar tartışılmaktadır. Bu düzenleme girişimle-

---

⁵⁴ Knight First Amendment Institute v. Donald J. Trump, 928 F.3d 226 (2d Cir. 2019).

⁵⁵ Mariya Yurukova, "Why Freedom of Speech in the EU is not Equivalent to the Freedom of Online Platforms to be Irresponsible and Unaccountable", *Periodicals of European Union Studies*, 12 (2025), 199-200.

⁵⁶ Dijital platformların doğrudan temel hak yükümlüsü olarak konumlandırılmasına yönelik yaklaşımların aşırı düzenleme ve oto-sansür riskleri barındırdığına ilişkin görüşler bu yaklaşımı etkilemektedir. Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society, 1157 vd.

ri, platformların kendi içerik yönetim kararlarını özgürce alma hakkına eyaletler tarafından yasal sınırlar getirilmesini öngörmekte; bu bağlamda, platformların özerkliği üzerinde devlet müdahalesi boyutunu gündeme taşımaktadır.⁵⁷ Söz konusu yaklaşım, ABD Anayasası Birinci Değişikliği (First Amendment) ilkeleri ile çelişen hukuki tartışmalara yol açmakta ve dijital platformların fiilen kamusal alan işlevi ile bireylerin ifade özgürlüğüne erişimi bakımından anayasal sınırlar ve devlet sorumluluğu üzerine yeni bir tartışma alanı açmaktadır. Özetle, ABD’de temel yaklaşım halen negatif özgürlük odaklı olmakla birlikte, bazı eyaletler dijital platformlara karşı daha müdahaleci bir devlet rolünü gündeme getirmekte; bu durum, platform özerkliği ile kamusal alanın korunması arasındaki gerilimi derinleştirmektedir.

Avrupa Birliği ve Dijital Hizmetler Yasası (DSA): Düzenleyici Yapısal Müdahale Yaklaşımı

Avrupa Birliği’nin dijital platformlar karşısında ifade özgürlüğüne ilişkin yaklaşımı, ne klasik anlamda tekil içeriklere yönelik doğrudan devlet müdahalesine, ne de platform özerkliğini esas alan tamamen negatif bir özgürlük modeline dayanmaktadır. Aksine bu yaklaşım, dijital platformların kamusal söylem üzerindeki etkilerini yapısal ve sistemik bir sorun alanı olarak ele alan, önleyici ve düzenleyici nitelikte bir müdahale modelini benimsemektedir. Bu çerçevede, literatürde genellikle “düzenleyici yapısal müdahale” olarak tanımlanan özgün bir yaklaşımı yansıtmaktadır.⁵⁸

Bu modelde devlet, tekil içeriklerin doğruluğu veya kabul edilebilirliği hakkında doğrudan karar veren bir editör rolü üstlenmemekte; ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerini içerik bazlı yasaklar veya merkezi sansür araçları üzerinden değil, platformların işleyiş mantığını ve yönetim yapısını düzenleyen normatif mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Böylece ifade özgürlüğünün korunması,

---

⁵⁷ Kevin Goldberg, Does Government Regulation of Social Media Violate the First Amendment?, 26 August 2024. https://www.freedomforum.org/government-regulation-social-media/?utm_source=

⁵⁸ Chris Marsden, Trisha Meyer, Ian Brown, Platform Values and Democratic Elections: How Can The Law Regulate Digital Disinformation?, *Computer Law and Security Review*, 36 (2020), 3.

ihlal sonrası reaktif müdahalelere indirgenmemekte; platformların kamusal söylem üzerindeki etkilerini önceden sınırlamayı ve görünür kılmayı amaçlayan asgari yükümlülükler yoluyla güvence altına alınmaktadır. Bu yaklaşımın somut normatif ifadesi, AB Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act - DSA) ile ortaya çıkmaktadır.⁵⁹ DSA, dijital platformları yalnızca hukuka aykırı içeriklere ilişkin bildirimlere yanıt veren pasif araçlar olarak değil; algoritmik sıralama sistemleri, tavsiye mekanizmaları ve içerik moderasyonu pratikleri aracılığıyla kamusal söylemin biçimlenişinde aktif rol oynayan aktörler olarak kavramsallaştırmaktadır.⁶⁰ Bu nedenle DSA, ifade özgürlüğü üzerindeki riskleri münferit içerik ihlallerinden ziyade, platformların tasarım tercihleri ve yönetim modellerinden kaynaklanan sistemik riskler bağlamında ele almaktadır.

DSA kapsamında devletin pozitif yükümlülüğü, hukuka aykırı içeriklere ilişkin bireysel uyuşmazlıkların yargısal denetimiyle sınırlı değildir. Aksine bu yükümlülük, platformların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini sürekli olarak izleyen, değerlendiren ve gerektiğinde müdahale eden kurumsal bir yönetim çerçevesinin oluşturulmasını da kapsamaktadır. Bu doğrultuda özellikle çok büyük çevrimiçi platformlar bakımından, ifade özgürlüğü ve kamusal söylem açısından ortaya çıkabilecek risklerin tespiti, değerlendirilmesi ve azaltılmasına yönelik aktif yükümlülükler öngörülmektedir. Algoritmik sistemlere ilişkin şeffaflık, düzenli sistemik risk değerlendirmeleri, bağımsız denetim mekanizmaları, gerekçelendirilmiş karar alma süreçleri ve etkili itiraz yolları bu çerçevenin temel araçları arasında yer almaktadır. Böylece ifade özgürlüğüne yönelik risklerin yönetimi, doğrudan yasaklama veya içerik kaldırma yoluyla değil, platformların karar alma süreçlerinin hesap verebilir, öngörülebilir ve denetlenebilir hale getirilmesi yoluyla sağlanmaktadır.⁶¹

---

⁵⁹ Digital Services Act madde 34-35.

⁶⁰ Yurukova, "Why Freedom of Speech in the EU is not Equivalent to the Freedom of Online Platforms to be Irresponsible and Unaccountable" 190 vd.

⁶¹ Yurukova, Why Freedom of Speech in the EU is not Equivalent to the Freedom of Online Platforms to be Irresponsible and Unaccountable, 194-195.

AB yaklaşımının ayırt edici yönü, ifade özgürlüğü üzerindeki tehditleri yalnızca devlet müdahalesi ekseninde değil, özel aktörlerin sahip olduğu yapısal düzenleme gücü bağlamında da tanınmasıdır.⁶² Bu bağlamda DSA, büyük dijital platformların kamusal söylem üzerindeki fiili hakimiyetini anayasal açıdan görünür kılmakta; ancak bu gücü sınırlarken platformları doğrudan temel hak yükümlüsü olarak konumlandırmaktan bilinçli biçimde kaçınmaktadır. Böylece aşırı denetim, oto-sansür ve ifade alanının daralması gibi riskler gözetilerek, orantılı ve çok katmanlı bir düzenleme modeli benimsenmektedir.

Sonuç olarak düzenleyici yapısal müdahale yaklaşımı, dijital ifade özgürlüğünün korunmasını ne yalnızca devletin müdahaleden kaçınmasına indirgemekte, ne de platformların sınırsız özerkliğine bırakmaktadır. Aksine bu model, kamusal söylemin fiilen özel altyapılar üzerinden yürütüldüğü dijital alanda, devletin ifade özgürlüğüne ilişkin pozitif yükümlülüklerini önleyici, sistematik ve kurumsal araçlarla yerine getirmesini öngören özgün bir anayasal denge kurmaktadır. Bu denge, ifade özgürlüğünü tekil içerik kararları düzeyinde değil, platformların yapısal işleyişi düzeyinde korumayı hedefleyen çağdaş bir yönetim anlayışını yansıtmaktadır.

AİHM Merkezli Yaklaşım: Klasik Negatif Yükümlülük Yaklaşımı

AİHS'nin dijital platformlara ilişkin yaklaşımı, esas itibarıyla ifade özgürlüğünün devlet müdahalelerine karşı korunmasını merkeze alan klasik negatif yükümlülük anlayışına dayanmaktadır. Bu çerçevede sosyal medya ve diğer dijital platformlara yönelik devlet müdahaleleri, öncelikle AİHS'nin 10. maddesi kapsamında ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamalar olarak ele alınmakta; devletin temel yükümlülüğü, bu özgürlüğe müdahaleden kaçınmak şeklinde tanımlanmaktadır. Müdahalelerin ise ancak istisnai koşullar altında ve sıkı anayasal güvencelere bağlı olarak meşru kabul edilebileceği varsayılmaktadır.

---

⁶² European Commission. (2022). Digital Services Act (Regulation (EU) 2022/2065). Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065>.

AİHM, dijital platformları yalnızca bireysel ifade araçları olarak değil; çağdaş demokratik toplumlarda kamusal tartışmanın, siyasal katılımın ve bilgiye erişimin temel altyapılarından biri olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle dijital alana yönelik sınırlamalar, Mahkeme tarafından yüksek düzeyde bir denetime tabi tutulmakta ve devletlerin bu alandaki takdir yetkisi dar yorumlanmaktadır. Mahkeme'nin bu yaklaşımı, yalnızca belirli bir ülkeye özgü olmayıp, farklı hukuk sistemlerinden gelen başvurulara ilişkin kararlarında da tutarlı biçimde sürdürülmektedir.

Bu denetimin ilk aşamasını kanunilik şartı oluşturmaktadır. AİHM içtihadında kanunilik, müdahalenin yalnızca bir yasal dayanağa sahip olmasını değil; ilgili düzenlemenin erişilebilir, açık ve öngörülebilir olmasını da kapsayan maddi bir gereklilik olarak yorumlanmaktadır.⁶³ Özellikle internet ve dijital platformlara yönelik müdahalelerde hukuki belirliliğin zayıf olması, bireylerin hangi ifadelerin yaptırma yol açacağını öngörememesine neden olmakta ve ifade özgürlüğü üzerinde ciddi bir caydırıcı etki doğurmaktadır. Mahkeme, idareye geniş ve sınırları belirsiz bir takdir yetkisi tanıyan düzenlemelerin Sözleşme'nin 10. maddesiyle bağdaşmadığını istikrarlı biçimde vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, AİHM'in Türkiye hakkında verdiği kararlar da açık biçimde somutlaşmıştır. Ahmet Yıldırım/Türkiye kararında Mahkeme, belirli bir internet sitesindeki içeriğe yönelik erişim engelinin teknik ve hukuki gerekçelerle tüm Google Sites platformunu kapsayacak şekilde genişletilmesinin, kanunilik ve öngörülebilirlik ilkeleriyle bağdaşmayacağını ifade etmiştir.⁶⁴ Bu değerlendirme, yalnızca ulusal bir uygulamanın eleştirisi değil; dijital ortamda genel ve toptan müdahalelerin ifade özgürlüğü bakımından taşıdığı yapısal risklere işaret eden daha geniş bir içtihat çizgisinin parçası olarak değerlendirilmelidir.

---

⁶³ AİHM, *The Sunday Times v. the United Kingdom* (No. 1), 26.04.1979, Application No. 6538/74, 49; AİHM, *Silver and Others v. the United Kingdom*, 25.03.1983, Application No. 5947/72; AİHM (BD), *Hasan and Chaush v. Bulgaria*, 26.10.2000, Application No. 30985/96, Dijital bağlam için bkz. AİHM, *Ahmet Yıldırım v. Turkey*, 18.12.2012, Application No. 3111/10, 57-64.

⁶⁴ AİHM, *Ahmet Yıldırım v Turkey*, 18.12.2012, Application No. 3111/10.

Kanunilik şartının yanı sıra AİHM, dijital platformlara yönelik müdahalelerin Sözleşme’de öngörülen meşru amaçlardan birine dayanmasını da zorunlu kılmaktadır.⁶⁵ Ulusal güvenlik, kamu düzeninin korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması gibi amaçlar ilke olarak meşru kabul edilmekle birlikte, Mahkeme bu amaçların soyut biçimde ileri sürülmesini yeterli görmemektedir. Müdahale ile ileri sürülen meşru amaç arasında somut, ikna edici ve denetlenebilir bir bağ kurulması gerekmektedir.

Klasik negatif yükümlülük yaklaşımının en belirgin unsuru ise müdahalenin demokratik toplum düzeninde gerekli olup olmadığı ve özellikle orantılılık ilkesi bakımından yapılan sıkı denetimdir. AİHM, dijital platformların çağdaş kamusal tartışmadaki merkezi rolünü dikkate alarak, bu alandaki sınırlamalara ilişkin devletlerin takdir yetkisini dar yorumlamaktadır. Özellikle bir platformun tamamına veya geniş kullanıcı kitlelerine yönelik getirilen erişim engelleri, ancak son çare olarak ve istisnai koşullar altında kabul edilebilir görülmektedir. Bu yaklaşım, Cengiz ve Diğerleri/Türkiye kararında açık biçimde ortaya konmuştur.⁶⁶ Mahkeme, YouTube’a getirilen genel erişim engelinin, yalnızca hukuka aykırı olduğu ileri sürülen içeriklerle sınırlı kalmayıp platformun tamamına erişimi engellemesinin, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkı üzerinde aşırı ve orantısız bir etki yarattığını tespit etmiştir.

Sonuç olarak AİHM’in dijital platformlara ilişkin içtihadı, ifade özgürlüğünün korunmasını esas olarak devlet müdahalelerinin sınırlandırılması üzerinden kurgulayan klasik negatif yükümlülük perspektifini sürdürmektedir. Bu yaklaşım, dijital alanda devletin sansür ve aşırı düzenleme risklerine karşı güçlü bir koruma sağlamakla birlikte, dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğü üzerindeki doğrudan ve yapısal etkisini ikincil planda bırakmaktadır. İfade özgürlü-

---

⁶⁵ AİHM, Handyside / Birleşik Krallık, 7.12. 1976, Application No. 5493/72, par 49-50; AİHM Observer and Guardian / Birleşik Krallık, Application No. 13585/88, 26.11.1991, par 59; AİHM, Informationsverein Lentia ve Diğerleri / Avusturya, 24.11.1993, Application No. 17207/90, par 38-39; dijital bağlam için bkz. Ahmet Yıldırım / Türkiye, 18 Aralık 2012, par 66-68.

⁶⁶ AİHM, Cengiz ve Diğerleri v Türkiye, 01.12.2015, Application No. 48226/10 and 14027/11, para. 52-56.

ğü ihlali, ağırlıklı olarak kamu otoritelerinin eylem ve işlemleri çerçevesinde değerlendirilmekte; kamusal tartışmanın altyapısını fiilen yöneten platformların bireysel ifadeler üzerindeki düzenleyici etkisi ise henüz Mahkeme içtihadında müstakil ve bütüncül bir normatif çerçeveye kavuşturulmamaktadır. Bu durum, dijital çağda ifade özgürlüğünün korunmasında belirgin bir normatif boşluğa işaret etmekte ve incelemenin odağını, dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğüne doğrudan müdahalelerine kaydırmayı gerekli kılmaktadır.

ABD, AB ve AİHM içtihatları dijital platformlar bağlamında ifade özgürlüğünü farklı normatif çerçevelerde ele almaktadır. ABD modeli, devlet müdahalesini asgari düzeyde tutarak platform özerkliğini ön plana çıkaran klasik bir negatif özgürlük anlayışına dayanmaktadır; buna karşın, bazı eyalet girişimleri (Florida, Texas) platformların içerik moderasyon yetkilerini sınırlamaya çalışmakta ve ABD Anayasası Birinci Değişikliği (First Amendment) ilkeleri ile potansiyel çatışmalar yaratmaktadır. AB, DSA çerçevesinde dijital platformların kamusal söylem üzerindeki yapısal etkilerini öngören, önleyici ve düzenleyici bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu model, ifade özgürlüğünü yalnızca tekil içerik müdahaleleri düzeyinde değil, platformların kurumsal işleyişi ve algoritmik mekanizmaları üzerinden korumayı hedeflemektedir. AİHM ise halen devlet müdahalelerinin sınırlandırılmasını esas alan klasik negatif yükümlülük perspektifini sürdürmektedir. Mahkeme dijital platformların kamusal söylem üzerindeki fiili etkilerini tanımakla birlikte, birey-platform ilişkisini bağımsız bir anayasal sorun olarak ele almaktan çekinmektedir. Bu üç model, dijital kamusal alanın dönüşümü ve bireylerin platform karşısındaki anayasal statüsü açısından farklı güçlü ve zayıf yönler ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımların yanı sıra Almanya'nın da dijital platformların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerine ilişkin yaklaşımı bulunmaktadır. Bu yaklaşım bağlamında Federal Anayasa Mahkemesi (BVerfG) kararları, platformların kamusal tartışma üzerindeki fiili ve yapısal etkisini tanımakta; ancak bu gücü doğrudan anayasal yükümlülük olarak platforma atfetmek yerine, bireyin platform karşısındaki hak konumunu görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım birey platform normatif görünürlüğüne artırmayı hedefleyen özgün bir ara model olarak değerlendirilerek bir sonraki başlıkta detaylandırılacaktır.

B. İfade Özgürlüğü Kapsamında Birey-Platform İlişkisi

Dijital platformların kamusal söylemin üzerindeki belirleyici etkisi, ifade özgürlüğünün korunmasına ilişkin klasik anlayışı bu etkiyi açıklamada yetersiz kılmaktadır.⁶⁷ İfade özgürlüğü öğretisi ve içtihadı, uzun süre bu özgürlüğe yönelik tehditleri esasen devletin doğrudan sansür, yasaklama veya cezalandırma yetkisi çerçevesinde kavramsallaştırmış; özel aktörler ile birey arasındaki ilişkileri anayasal incelemenin tali alanı olarak değerlendirmiştir.⁶⁸ Bu yaklaşım, kamusal alanın sınırlarının görece belirli olduğu ve ifade dolaşımının devlet-dışı aktörler tarafından yapısal biçimde yönlendirilmediği varsayımına dayanmaktadır. Oysa dijital platformların kamusal alandaki söylem ve tartışmanın ana aktörlerinden biri haline gelmesi, bireylerin düşünce ve kanaatlerini kamusal alanda görünür kılabilmeleri için büyük ölçüde bu platformları kullanmalarına neden olmuştur. Bu kullanım ise bireylerin kamusal alanda ifade özgürlüğünü daha çok dijital platformların sunduğu altyapılara ve uyguladığı içerik yönetimi politikalarına bağlı hale getirmiştir. Böylece ifade özgürlüğünün fiili kullanım koşulları, devletle birlikte kamusal etkisi bulunan dijital platformlar aracılığıyla da belirlenmeye başlamıştır. Bu durum, ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin kamu gücünün klasik araçlarının yanı sıra, dijital platformların sözleşmesel düzenlemeleri, algoritmik tercih mekanizmaları ve şeffaf olmayan moderasyon pratikleri aracılığıyla da ortaya çıkmasına yol açmaktadır.⁶⁹ Bu bağlamda bireylerin ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler yalnızca devlet aktörü temelinde açıklanamaz hale gelmiştir.

⁶⁷ AİHM, Ahmet Yıldırım / Türkiye, 18.12. 2012, § 54-55; Delfi AS v Estonia, 16.6.2015, Application No. 64569/09, 131-133; bkz. ayrıca Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society", 1149 vd.

⁶⁸ AİHM, Handyside/Birleşik Krallık, Application No. 5493/72, 7.12.1976, 48-49; bkz. ayrıca Thomas Kleinlein, "Positive Obligations and the Freedom of Expression", *German Law Journal*, 14 (2013): 1537 vd.

⁶⁹ Sosyal medya şirketlerinin yönetimi genellikle otokratik olduğundan, yönetim politikaları büyük ölçüde şeffaf değildir ve gerektiğinde veya uygun olduğunda göz ardı edilir. Kate Klonick, "The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech", *Harvard Law Review*, 131 (2018):1636-1637.

1. Dijital Platformların Bireylerin İfade Özgürlüğüne Müdahalesinin Niteliği: Hukuken Özel, Fiilen Kamusal Müdahale

Dijital platformların bireysel ifadelere yönelik müdahaleleri, biçimsel olarak özel hukuk ilişkileri çerçevesinde gerçekleşmektedir. İçerik kaldırma, hesap askıya alma veya görünürlük sınırlandırma gibi uygulamalar, platformların tek taraflı olarak belirlediği kullanıcı sözleşmeleri ve topluluk kurallarına dayandırılmaktadır. Dolayısıyla bu müdahalelerin klasik anlamda bir devlet işlemi niteliği taşımadığı açıktır. Bu açıklık söz konusu müdahalelerin anayasal denetim dışında bırakılmasını kolaylaştıran bir anlayışına neden olmaktadır.⁷⁰ Ne var ki bu müdahaleler, kamusal alan işlevi gören dijital alanda gerçekleşmekte ve bireylerin kamusal tartışmaya katılım imkanlarını doğrudan etkilemektedir. Sosyal medya ve çevrimiçi paylaşım platformları, günümüzde kamusal söylemin başlıca dolaşım kanalları haline gelmiş; platformlar tarafından alınan içerik yönetimi kararları, kamusal söylemin sınırlarını fiilen belirleyen müdahaleler olarak işlev görmeye başlamıştır. Bu durum, dijital platformların kamusal söylem üzerindeki fiili etkisinin anayasal analiz dışında bırakıldığı bir normatif boşluğa işaret etmektedir. İfade özgürlüğü açısından platformların bireye müdahalesinde de asıl sorun ya da müdahalenin anayasal önemi müdahaleyi gerçekleştiren aktörün kamu ya da özel hukuk statüsü değil; müdahalenin kamusal tartışma üzerindeki etkisidir.

Dijital platformlar bağlamında kamusal alanda ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler, klasik sansür anlayışından niteliksel olarak ayrılmaktadır. Günümüzde ifade özgürlüğü çoğu zaman doğrudan yasaklama veya cezalandırma yoluyla değil; içeriklerin görünürlüğünün azaltılması, algoritmik olarak bastırılması ya da hesapların askıya

---

⁷⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Delfi AS v. Estonya kararında bu yaklaşım açık biçimde görülmektedir. Mahkeme, uyumsuzluğu devletin başkalarının hak ve özgürlüklerini korumaya yönelik pozitif yükümlülükleri çerçevesinde ele almış; platformun kullanıcı yorumları üzerindeki fiili düzenleyici gücünü bireyin ifade özgürlüğü açısından müstakil bir anayasal sorun olarak değerlendirmemiştir. AİHM, Delfi AS v Estonia, 16.6.2015, Application No. 64569/09.

alınması gibi dolaylı araçlar üzerinden sınırlandırılmaktadır.⁷¹ Bu müdahaleler biçimsel olarak bir yasak görünümü taşımamaktadır. Bu tür görünmez müdahaleler, klasik ifade özgürlüğü açısından açık ve tanımlanabilir müdahale ölçütlerini çoğu zaman karşılamamaktadır. Ancak bireyin kamusal tartışmaya etkili biçimde katılımını fiilen imkânsız hale getirebilmektedir.⁷² Özellikle dijital alanın genişlemesiyle birlikte kamusal alanda ifade, düşünce ve kanaatlerin dolaşımı, platformların çoğu zaman şeffaf olmayan algoritmik ve yönetsel tercihleri aracılığıyla belirlenmektedir.⁷³ Bu nedenle günümüzde dijital platformlar kamusal alanın belirlenmesi süreçlerinde görünmez müdahalelerle en az devlet kadar etkili bir aktör olduğu söylenilebilir.

ABD’de Donald Trump’ın sosyal medya hesaplarının platformlar tarafından askıya alınması, bu durumun çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Müdahale bir devlet işlemi niteliği taşımamakla birlikte, kamusal tartışma üzerindeki etkisi son derece geniş ve belirleyici olmuştur. Bu örnek, dijital platform müdahalelerinin ifade özgürlüğünün özüne temas eden yeni ve görünmez sınırlama biçimleri yarattığını göstermesi açısından önemlidir.⁷⁴

⁷¹ Çoğu zaman internet altyapı şirketlerinin içeriği engellemesi, filtrelemesi veya kaldırması durumunda da ortaya çıkar. Son kullanıcılar engellendiğinde veya konuşmaları kaldırıldığında, altyapı şirketindeki birileri izin verene kadar konuşma hakları olmaz. Bu engelleme veya kaldırma işlemi, konuşmalarının korunup korunmadığına dair herhangi bir yargı kararı olmaksızın gerçekleşir. Anayasa’nın sağladığı herhangi bir hak koruması olmaksızın, işlem yapılmadan önce duruşma hakkı olmaksızın veya son kullanıcı itirazlarını derhal değerlendirme ve çözme yükümlülüğü olmaksızın gerçekleşir. Balkin, “Free Speech in the Algorithmic Society”, 1196-1198

⁷² Platformlar bireylerin nasıl ve ne zaman konuşacaklarına karar vererek kamusal tartışmaya katılımlarını fiilen etkisiz kılabilir. James Grimmelman, “The Virtues of Moderation”, 17 (2015), *Yale Journal of Law & Technology*, 63-65.

⁷³ Özellikle içerik kaldırma kararlarının yargısal denetimden önce ve zaman baskısı altında alınması, platformları aşırı içerik kaldırma yönünde teşvik ederek ifade özgürlüğü üzerinde sistematik bir etki yaratma riski doğurmuştur. Bu eleştiriler, dijital platform müdahalelerinin yalnızca idari düzenleme veya piyasa ilişkileri çerçevesinde ele alınamayacağını; aksine anayasal bir sorun alanı oluşturduğunu açık biçimde ortaya koymuştur. Iwona Wróblewska, “Do We Need the Concept of Drittwirkung to Protect Fundamental Rights in Private Relations? A Lesson from Germany”, *German Law Journal*, (2025), 8-9.

⁷⁴ Ancak bu örnekte dijital platformların genellikle güçlü ve etkili aktörler ve kuruluşlar için özel istisnalar yaptığı durumların bulunduğu ifade edilmektedir.

2. Dijital Platformların Bireylerin İfade Özgürlüğüne Müdahalesinde Bireyin Anayasal Statüsünün Belirsizliği

Dijital platformlar ile bireyler arasındaki ilişki, mevcut hukuki çerçevede ağırlıklı olarak özel hukuk ilişkisi olarak kurgulanmakta ve sözleşme serbestisi ilkesi temelinde değerlendirilmektedir. Kullanıcı sözleşmeleri ve topluluk kuralları, bireylerin dijital kamusal alandaki ifade alanını belirleyen başlıca normatif kaynaklar haline gelmiş; ifade özgürlüğünün kullanım koşulları büyük ölçüde platformların tek taraflı olarak belirlediği düzenlemelere tabi kılınmıştır. Bu durum, bireyin ifade özgürlüğünün anayasal bir hak olmaktan ziyade, sözleşmesel bir menfaat olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu sözleşmesel çerçevenin en problemlili sonucu, bireyin platform karşısındaki anayasal statüsünün görünmezliğidir.

Kamusal söylemin dolaşımını fiilen kontrol eden dijital platformlar, bu güç karşısında bireyi anayasal bir hak öznesi olarak değil, sözleşmeye uymakla yükümlü bir kullanıcı olarak konumlandırmaktadır. Hesap kapatma, içerik kaldırma veya görünürlük sınırlama gibi müdahaleler, bireyin kamusal alandaki varlığını fiilen sona erdirebilecek nitelikte olmasına rağmen, çoğu zaman temel haklar hukukunun koruma alanı dışında bırakılmaktadır. Bu durumda ifade özgürlüğü, kamusal alanla doğrudan kurduğu bağa rağmen özel hukuk kategorileri içinde değerlendirilmekte ve anayasal korumanın görünürlüğü zayıflamaktadır.

Dijital platformların güçlü aktör ya da siyasi lider dışında kalan bireylere yaptırım uygulaması veya onu yasaklaması çok daha olasıdır. Klonick, "The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech," 1654-1655. Doug Bolton, This is why Facebook isn't removing Donald Trump's "hate speech" from the site Independent, <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/donaldtrump-muslim-hate-speech-facebook-a6774676.html>. Facebook'ta Trump için özel kurallar olduğuna ilişkin görüşler için bkz. Deepa Seetharaman, Facebook Employees Pushed to Remove Trump's Posts as Hate Speech, Wall St. J. <https://www.wsj.com/articles/facebook-employees-pushed-to-remove-trump-posts-as-hate-speech-1477075392>. Ancak dijital alanda ifade özgürlüğünün korunması açısından önemli olan güçlü aktör ya da tek bireysel kullanıcı olup olmaması değil önemli olan ifade özgürlüğünde bir bireyin bile susturulmamasıdır. Ya da bir müdahale olacaksa bunun yetkili kişilerce meşru nedenlerle ve denetlenebilir olması gerekmektedir. Mill, *On Liberty*, 19.

AİHS'nin dijital platformlara ilişkin içtihadı da bu anayasal görünmezliği büyük ölçüde sürdürmektedir. Mahkeme, Delfi AS v. Estonia kararında platformların kamusal söylem üzerindeki fiili denetim kapasitesini teslim etmekle birlikte, uyuşmazlığı bireyin platform karşısındaki ifade özgürlüğü statüsü bağlamında değil, devletin başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma yönündeki pozitif yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirmiştir.⁷⁵ Delfi sonrasında verilen MTE ve Index.hu v. Hungary kararlarında ise platform sorumluluğuna ilişkin bazı sınırlamalar getirilmiş; ancak bireyin platform karşısındaki hak konumunu tanımlayan pozitif ve sistematik bir anayasal standart geliştirilmemiştir.⁷⁶ Bu yaklaşım sonucunda birey, kamusal tartışmanın asli mecraları haline gelen platformlar karşısında çift yönlü bir koruma boşluğu içinde bırakılmaktadır. Bir yandan platform müdahaleleri, devlet kaynaklı olmadığı gerekçesiyle klasik anayasal güvencelerin dışında tutulmakta; diğer yandan özel hukuk alanında da birey, platformlarla eşit bir pazarlık gücüne sahip olmamaktadır. Kullanıcı sözleşmelerinin tek taraflı ve standartlaştırılmış yapısı, bireyin ifade özgürlüğünü fiilen platformların takdirine bağımlı hale getirmektedir.

Sonuç olarak birey-platform ilişkisinin salt sözleşmesel bir çerçeveye indirgenmesi, dijital alanda ifade özgürlüğünün etkin korunması bakımından ciddi bir normatif boşluk yaratmaktadır. İfade özgürlüğü hukuken tanınmış olmakla birlikte, fiili kullanım koşulları platformların tek taraflı tercihleriyle belirlenmekte; bireyin kamusal alandaki ifade imkânı anayasal koruma dışında kalmaktadır. Bu durum yalnızca hukuki bir tanımsızlık değil, aynı zamanda devletlerin ve uluslararası hukuk organlarının dijital platformlara ilişkin müdahalelerde çekingen veya temkinli bir yaklaşım benimsemesinden kaynaklanan bilinçli bir boşluk olarak da anlaşılabilir. Dolayısıyla dijital alanda temel sorun, platformların varlığı değil; bireyin bu platformlar karşısındaki anayasal statüsünün hem tanımsız hem de düzenleyici aktörler tarafından sistematik olarak görünmez kılınmış olmasıdır.

---

⁷⁵ AİHM, Delfi AS v Estonia, 16.6.2015, Application No. 64569/09.

⁷⁶ AİHM, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary, 02.02.1016. Application No: 22947/13.

3. Dijital Platformların Bireyin İfade Özgürlüğü Üzerindeki Etkisi: Alman Yargısal Denge Modeli

Almanya, dijital platformların bireyin ifade özgürlüğü üzerindeki etkisini anayasal düzlemde ele alan ve bu yönüyle ABD, AB ve AİHM merkezli yaklaşımlardan belirgin biçimde ayrılan istisnai bir model sunmaktadır. Zira platform-birey ilişkisinde ifade özgürlüğünü salt sözleşmesel bir mesele olarak görmeyen nadir anayasal yaklaşımlardan birini temsil etmektedir.

Almanya’da dijital platformlar karşısında ifade özgürlüğünün korunması, ne tekil içeriklere yönelik doğrudan devlet müdahalesine ne de platform özerkliğini esas alan katı bir negatif özgürlük anlayışına dayanmaktadır. Alman anayasal yaklaşımı, dijital platformların kamusal tartışma üzerindeki etkisini kabul etmekle birlikte, bu etkiyi içerik düzeyinde denetlemek yerine anayasal değerler temelinde sınırlandırmayı amaçlayan yargısal bir denge modeline dayanmaktadır. Bu modelde ifade özgürlüğü, yalnızca bireyin devlete karşı ileri sürebileceği sübjektif bir savunma hakkı olarak değil; aynı zamanda kamusal tartışmanın sürdürülebilirliğini güvence altına alan nesnel bir anayasal değer olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, Alman Federal Anayasa Mahkemesi’nin dijital platformların içerik silme ve hesap kapatma uygulamalarına ilişkin içtihadında somutlaşmıştır.⁷⁷ Mahkeme, bu kararlarında dijital platformları doğrudan temel hak yükümlüsü olarak nitelendirmemekle birlikte, kamusal tartışma bakımından merkezi bir işlev üstlenen bu aktörlerin sözleşme serbestisi ve topluluk kurallarını uygulama yetkisinin, ifade özgürlüğünü sistematik biçimde dışlayacak veya anlamsızlaştıracak şekilde kullanılmayacağını açıkça ortaya koymuştur. Platformların özel hukuk statüsü, içerik moderasyonu ve erişim kararları bakımından sınırsız bir takdir alanı tanılamakta; aksine bu yetkilerin, temel hakların nesnel değer düzeniyle uyumlu, ölçülü ve gerekçelendirilebilir biçimde kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

---

⁷⁷ Bundesverfassungsgericht, Beschluss, 22.05.2019, 1 BvQ 42/19; Bundesverfassungsgericht, Beschluss, 15.06.2020, 1 BvQ 1/20; Bundesverfassungsgericht, Beschluss, 11.04.2018, 1 BvR 3080/09, par. 47-49.

Mahkeme'nin bu yaklaşımının teorik temelini, Alman anayasa hukukunda köklü bir yere sahip olan Drittwirkung doktrini oluşturmaktadır. Drittwirkung anlayışına göre temel haklar, özel aktörleri doğrudan bağlayan mutlak yükümlülükler yaratmasa dahi, özel hukuk ilişkilerinin yorumlanmasında bağlayıcı bir değerler sistemi işlevi görmektedir.⁷⁸ Bu çerçevede devlet, yalnızca ifade özgürlüğüne doğrudan müdahaleden kaçınmakla yetinemez; aynı zamanda platformlar ile kullanıcılar arasındaki ilişkilerde bu hakkın etkili biçimde korunmasını sağlayacak normatif çerçeveyi oluşturmakla da yükümlüdür. Mahkeme, platformların karar alma süreçlerini ikame etmekten veya içeriklerin kabul edilebilirliğine ilişkin maddi değerlendirmeler yapmaktan kaçınmakta; bunun yerine platformların düzenleme yetkisinin anayasal sınırlarını belirlemektedir. Böylece yargısal denetim, içeriğin kendisine değil, içerik üzerinde kurulan düzenleme gücünün anayasal meşruiyetine yönelmektedir.

Bu yaklaşım, Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin dijital platformlara ilişkin yaklaşımı, özellikle sosyal medya platformlarının içerik kaldırma ve hesap askıya alma uygulamalarına dair bireysel başvurularda somutlaşmıştır. Mahkeme, 22 Mayıs 2019 tarihli ve 1 BvR 3080/09 sayılı kararında, Facebook tarafından bir siyasi partinin içeriğinin kaldırılmasını incelemiş; platformun özel hukuk kişisi olma niteliğini korumakla birlikte, kamusal tartışma bakımından merkezi işlev üstlenen bir aktör olarak ifade özgürlüğünün nesnel değer boyutunu göz ardı edemeyeceğini vurgulamıştır. Mahkeme'ye göre, platformların kullanıcı sözleşmelerine dayanan düzenleme yetkileri, ifade özgürlüğünü sistematik biçimde dışlayacak veya anlamsızlaştıracak şekilde kullanılamaz; bu yetkiler, ölçülülük ve gerekçelendirme yükümlülükleriyle sınırlandırılmalıdır.⁷⁹

Benzer biçimde Mahkeme, 1 BvR 16/13 sayılı kararında, özel hukuk ilişkilerinde temel hakların dolaylı etkisini (mittelbare Drittwirkung) yeniden teyit etmiş; kamusal iletişim bakımından belirleyici konuma gelen özel aktörlerin, sözleşme serbestisini anayasal değer-

---

⁷⁸ Mittelbare Drittwirkung doktrininin kurucu kararı BVerfG, Lüth Kararı (BVerfGE 7, 198), 15 Ocak 1958.

⁷⁹ BVerfG, Beschluss vom 22. Mai 2019 – 1 BvR 3080/09, 26-30.

lerden bütünüyle yalıtılmış biçimde kullanamayacağını ifade etmiştir. Bu içtihat çizgisi, dijital platformların ne doğrudan temel hak yükümlüsü haline getirildiğini ne de anayasal denetimin tamamen dışında bırakıldığını; buna karşılık ifade özgürlüğünün nesnel değer boyutunun özel hukuk ilişkileri üzerinde dolaylı fakat etkili bir denge ölçütü olarak işletildiğini göstermektedir.⁸⁰

Her ne kadar AB düzeyinde Dijital Hizmetler Yasası (DSA) ile dijital platformlara ilişkin yapısal ve önleyici bir düzenleme çerçevesi oluşturulmuş olsa da, Almanya'da platformların ifade özgürlüğü karşısındaki konumu, büyük ölçüde anayasal yargı içtihadı yoluyla şekillenmektedir. Almanya yaklaşımı, platformları ne ABD hukukunda görülen mutlak özerklik anlayışıyla korumakta ne de onları doğrudan temel hak yükümlüsü haline getirmektedir. Aksine bu model, kamusal söylem bakımından merkezi işlev üstlenen özel düzenleme alanlarının anayasal değerlerden bütünüyle yalıtılmış kabul edilemeyeceğini kabul ederek, ifade özgürlüğünün nesnel değer boyutunu özel hukuk ilişkileri üzerinde dolaylı fakat etkili bir sınırlandırma ölçütü olarak işletmektedir.

Sonuç olarak Alman yargısal modeli, dijital ifade özgürlüğünün korunmasını ne içerik bazlı doğrudan devlet müdahalelerine ne de dijital platformların sınırsız takdir yetkisine bırakmaktadır. Devletin rolü, sansür uygulayan bir aktör olarak değil; kamusal tartışmanın dışlanması ve yapısal olarak daraltılmasını önleyen anayasal sınırları belirleyen bir dengeleyici olarak konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda ifade özgürlüğünün korunması, tekil içerik kararları düzeyinde değil, kamusal söylemi mümkün kılan yapısal koşullar düzeyinde ele alınmaktadır. Bununla birlikte Alman yargısal modeli, dijital platformların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini anayasal düzlemde görünür kılmak bakımından önemli bir ilerleme sunmakla birlikte, bireyin platformlar karşısındaki anayasal statüsünü tam anlamıyla tanımlayan, öngörülebilir ve genelleştirilebilir bir koruma rejimi ortaya koymaktan henüz uzaktır. Mahkemenin bilinçli bir anayasal ihtiyatla hareket etmesi, bireysel başvuru mekanizmaları bakımından belirli bir normatif belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle yargı-

---

⁸⁰ BVerfG, Beschluss vom 11. April 2018 – 1 BvR 16/13, 28-32.

sal dengeye dayalı yaklaşım, platformların yapısal gücü karşısında bireyin korunmasına ilişkin anayasal sınırları işaret etmekte; ancak bu sınırların içeriğini sistematik ve bağlayıcı ölçütler halinde belirleme konusunda tartışmaya açık bir alan bırakmaktadır.

Alman yaklaşımı bu yönüyle, ABD, AB ve AİHM düzeyinde hakim olan dolaylı etki modelinden belirgin biçimde ayrılmaktadır. Dolaylı etki modeli, dijital platformların ifade özgürlüğü üzerindeki müdahalelerini anayasal anlamda doğrudan bir hak ihlali olarak ele almamakta; bireyin ifade özgürlüğünü, platformlara yöneltilmiş anayasal talepler aracılığıyla değil, devletin düzenleyici ve gözetici yükümlülükleri çerçevesinde ikincil ve aracı bir koruma alanına yerleştirmektedir. Bu yaklaşımda ifade özgürlüğü, içerik kaldırma veya hesap askıya alma gibi somut müdahalelere karşı bireyin doğrudan ileri sürebileceği bir anayasal iddia konusu olmaktan ziyade, şeffaflık, usul güvenceleri ve öngörülebilirlik gibi yapısal yönetim mekanizmaları üzerinden dolaylı biçimde güvence altına alınmaktadır. Bu çerçevede ABD hukukunda dijital platformların içerik kaldırma ve hesap askıya alma kararları anayasal anlamda bir müdahale olarak değerlendirilmemekte; bireyin ifade özgürlüğü, platformlarla kurulan sözleşmesel ilişki kapsamında ele alınmaktadır. Benzer biçimde AB hukukunda ve AİHM içtihadında da platform müdahaleleri, bireyin doğrudan “ifade özgürlüğü ihlali” iddiasıyla başvurabileceği anayasal bir denetim alanı yaratmamakta; ifade özgürlüğü, esas olarak şeffaflık, usule uygunluk ve öngörülebilirlik yükümlülükleri aracılığıyla dolaylı olarak korunmaktadır.

Alman yaklaşımı ise bu dolaylı durumu kırarak, dijital platformların kamusal söylem üzerindeki yapısal etkisini anayasal değerlendirmenin konusu haline getirmekte; bireyin ifade özgürlüğünü, platformlarla kurulan özel hukuk ilişkileri içinde dahi göz ardı edilemeyecek bir anayasal denge ölçütü olarak konumlandırmaktadır. Ancak bu istisnailik, aynı zamanda daha geniş bir yapısal soruna işaret etmektedir. Zira ulusal ve uluslararası düzeyde hakim olan hukuk düzenlemeleri, dijital platformların kamusal söylem üzerindeki belirleyici rolünü çoğu zaman anayasal müdahale alanının dışında bırakmaktadır. Bireyin ifade özgürlüğünü, doğrudan korunması gereken bir hak alanı olmaktan ziyade dolaylı ve aracı mekanizmalar üzerinden ele

almaktadır. Bu durum, platform müdahalelerinin hukuken tanınmasına rağmen normatif alanda görünmez olmasına yol açmakta; ifade özgürlüğünün dijital kamusal alandaki kullanımını anayasal korumanın sınırlarında belirsiz bir alana itmektedir.

4. Ulusal ve Uluslararası Hukuk Düzenlemelerinin Çekingenliği: Dijital Platform Müdahalelerinin Normatif Görünmezliği

Dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğüne doğrudan müdahaleleri, yalnızca platform-birey ilişkisi bağlamında değil, aynı zamanda devletler ve uluslararası hukuk kurumlarının tepkisizliği veya sınırlı müdahalesi nedeniyle de normatif olarak görünmez olmaktadır. AİHM'in Delfi AS, MTE ve Index.hu kararlarında görüldüğü üzere, Mahkeme, birey-platform etkileşimini bağımsız bir anayasal mesele olarak ele almak yerine, ifade özgürlüğü ihlallerini esas olarak devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirmektedir.⁸¹ Böylece, platformların içerik kaldırma, hesap askıya alma veya görünürlük sınırlaması gibi fiili müdahaleleri, AİHM içtihadında halen müstakil bir anayasal denetim kategorisi olarak tanımlanmamaktadır. Bu yaklaşım, Mahkeme'nin ifade özgürlüğünü dijital alanda yapısal güç ilişkileri bağlamında yeniden düşünmekten bilinçli biçimde kaçındığı yönünde yorumlanabilir.

Benzer biçimde, ulusal hukuk düzenlemeleri de çoğu zaman dijital platformların fiili gücünü sınırlamakta yetersiz kalmakta veya platformların özel hukuk statüsünü mutlaklaştırmaktadır.⁸² Bu yaklaşım, yalnızca hukuki bir eksiklik değil, aynı zamanda normatif olarak bilinçli bir tercih olarak değerlendirilebilir.⁸³ Devletler, dijital platformların küresel ölçekte işleyen teknik mimarisi, algoritmik karar alma süreçlerinin karmaşıklığı ve piyasa yoğunlaşmasıyla pekişen ekono-

---

⁸¹ AİHM, Delfi AS v Estonia, 16.6.2015, Application No. 64569/09; AİHM, Magyar Tartalomsgéltatók Egyesülete (MTE) and Index.Hu Zrt v. Hungary, 02.02.1016, Application no. 22947/13.

⁸² Julie E. Cohen, "Law for the Platform Economy", 51 (2017), *UC Davis Law Review*, 136-146.

⁸³ Andrew Clapham, *Human Rights Obligations of Non-State Actors*, Oxford University Press, 2006, 195-205.

mik gücü karşısında, ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler bakımından bilinçli bir düzenleyici temkinlilik sergilemektedir. Bu temkinlilik, çoğu zaman doğrudan kamusal hukuk araçlarıyla müdahaleden kaçınma ve düzenleme alanını sözleşme serbestisi, özel hukuk ilişkileri ve platformların kendi iç yönetim mekanizmalarına bırakma biçiminde tezahür etmektedir. Böylece dijital kamusal alanın fiili düzenleyicileri haline gelen platformlar, kamusal söylemin sınırlarını belirleme konusunda geniş bir takdir alanı elde ederken; devlet, ifade özgürlüğünün korunmasına ilişkin anayasal sorumluluğunu dolaylı biçimde geri çekmektedir.⁸⁴ Bu durum, yalnızca hukuki bir boşluk değil, dijital kamusal alanın yönetiminin bilinçli olarak özel aktörlere devredildiği normatif bir tercih olarak değerlendirilebilir. Sonuç itibarıyla birey, kamusal tartışmanın asli mecralarını kontrol eden platformlar karşısında anayasal bir hak öznesi olarak değil⁸⁵; özel hukuk rejiminin pasif bir tarafı olarak konumlandırılmakta ve ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler anayasal denetimin dışında kalmaktadır.

Ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemelerindeki temkinli yaklaşım, dijital alanda ifade özgürlüğü korumasının yapısal bir boşluk içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Birey, hem devlet müdahalelerine özgü klasik anayasal güvencelerden yararlanamamakta hem de özel hukuk alanında eşit bir güce sahip olamamaktadır. Bu durum, platformların kamusal söylem üzerindeki fiili etkisini artırmakta ve ifade özgürlüğünün etkin kullanımını fiilen sınırlamaktadır. Dolayısıyla sorun, yalnızca platformların müdahalelerinin varlığı değil; devletlerin ve uluslararası hukukun bu müdahaleleri anayasal bakış açısıyla ele almaktan bilinçli biçimde kaçınmasıdır.

Bu bilinçli kaçınmanın birkaç temel gerekçesi bulunmaktadır. İlk gerekçe olarak, devletler dijital platformlar aracılığıyla bireylerin ifade özgürlüğüne dolaylı etki edebilmeleri söylenebilir. Literatürde tamamlayıcı sansür olarak adlandırılan bu yaklaşım, devletlerin içerik kaldırma taleplerini platformlar aracılığıyla yönlendirerek, doğrudan yasaklama veya kapatma yoluna gitmek yerine dolaylı bir kontrol

---

⁸⁴ Cohen, "Law for the Platform Economy", 148-150.

⁸⁵ Daphne Keller, "Who Do You Sue? State and Platform Hybrid Power Over Online Speech", *Aegis Series Paper No. 1902*, 16.

mekanizması kurmasını ifade eder.⁸⁶ Platformlar devletlerin bu taleplerini hukuki belirsizlik, ekonomik yaptırım riski gibi sebeplerle büyük ölçüde yerine getirmektedir.⁸⁷ Bu durum fiilen ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına yol açarken görünürde devletlerin ifade özgürlüğüne müdahale eden konumunu görünmez kılmaktadır. Dolayısıyla bu yol, devletler için siyasi ve hukuki açıdan elverişli görünmektedir.

İkinci gerekçe olarak, devletlerin platform birey ilişkisini doğrudan hak ihlali alanı olarak görmeleri halinde öngörülemez dava ve başvuru yüküyle karşı karşıya kalabilme ihtimalleri olduğu söylenilebilir. Ayrıca platformların küresel yapısının ulusal mahkemelerin gerçekleştireceği yargılama yetkisinin fiilen uygulanamaması ihtimalini doğurabileceği ve bu durumun yargıyı sembolik hale getirebileceğidir. Bu nedenle birey platform karşısında bilinçli olarak görünmez kınılmaktadır. Dahası platformların bireye yönelik ifade sınırlamalarına karşı devleti asli koruyucu aktör olarak konumlandırmak devleti fiilen kamusal ifade özgürlüğünün düzenleyicisi konumuna getirme riski taşımaktadır. Oysa devletlerin platformlardan daha özgürlükçü davranacağına ilişkin anayasal bir güvence bulunmadığı gibi böyle bir koruyuculuk atfetmek klasik ifade özgürlüğünün negatif yönü ile de bağdaşmamaktadır.⁸⁸ Devletin hangi içeriğin kamusal ifade özgürlüğü içerisinde yer alacağına ilişkin karar veren bir aktöre dönüşmesi, ifade özgürlüğünü korumak yerine özgürlüğe müdahale eşiğini normalleştirme sonucuna dönüşebilir. Bu nedenle platform birey ilişkisine devleti aktör konumuna getirmek dijital kamusal alanı kurumsallaşmış sansür alanına dönüştürebilir.

Sonuç olarak, devletlerin dijital alanda müdahale konusunda temkinli davranmaları, hem hukuki hem de pratik gerekçelerle açık-

---

⁸⁶ Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society", 1157 vd; Nicolas P Suzor, *Lawless: The Secret Rules That Govern Our Digital Lives*, (Cambridge University Press, 2019), 154.

⁸⁷ Human Rights Watch, *Joint Open Letter to Social Media Companies on Censorship in Turkey* (New York: Human Rights Watch, May 13, 2025), <https://www.hrw.org/tr/news/2025/05/13/joint-open-letter-social-media-companies-censorship-turkiye>.

⁸⁸ Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society", 1207.

lanabilir. Ancak burada platformların bireylerin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerinin normatif görünmezliği anayasal bir gerçektir. Bu alan bir çatışma alanı doğurmaktadır. Platformların gönüllü veya yarı zorunlu uyumları ve devletlerle açık ya da örtük işbirlikleri, bu ilişkinin sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Ancak bu ilişki sürdürülemez hâle geldiğinde ve normatif görünmezlik anayasal olarak giderilmediyse, devletlerin lisans ve benzeri kısıtlamalarla platformları kontrol altına alması ve küresel dijital platformların yerine, her ülkenin siyasi ve hukuki koşullarına uygun, parçalanmış dijital platformların ortaya çıkması olasıdır. Bu nedenle dijital ifade özgürlüğünün etkin şekilde korunması, yalnızca platformların düzenlenmesiyle değil, devletin rol ve yetki sınırlarının yeniden değerlendirilmesiyle mümkün olabilir.

SONUÇ

Bu çalışma, dijital platformların bireylerin ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı bir normatif çözüm modeli önermeyi amaçlamamaktadır. Amaç, dijital alanda ifade özgürlüğünün korunmasına ilişkin anayasal tartışmalarda çoğu zaman gözden kaçırılan yapısal bir sorunu görünür kılmaktır. İnceleme, dijital platformların kamusal tartışmanın fiili altyapısını oluşturmasına rağmen bireyin bu platformlar karşısındaki anayasal statüsünün ulusal ve uluslararası hukukta açık, sistematik ve doğrudan biçimde tanımlanmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, ifade özgürlüğünün hukuken tanınmış olmasına karşın dijital kamusal alandaki fiili kullanım koşullarının anayasal koruma alanının dışında kalmasına yol açmaktadır.

Çalışmanın temel bulgusu, dijital platformlar bağlamında ifade özgürlüğüne ilişkin sorunun tekil içerik kaldırma veya hesap askıya alma kararlarından ziyade, bu müdahaleler karşısında bireyin anayasal olarak nerede konumlandığının belirsizliği olduğudur. ABD hukukunda platform özerkliğini esas alan negatif özgürlük yaklaşımı, AIHM içtihadında benimsenen devlet merkezli dolaylı etki modeli ve AB düzeyindeki düzenleyici yapısal müdahale anlayışı farklı normatif tercihlere dayanmakla birlikte ortak bir sonuç üretmektedir. Bu yaklaşımların hiçbiri dijital platformların bireyin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerini anayasal denetimin doğrudan merkezine yerleş-

tirmemekte; ifade özgürlüğü platformlara karşı ileri sürülebilecek açık bir anayasal iddia alanı olarak sistematik biçimde tanımlanmamaktadır.

Bu çerçevede çalışma, normatif bir çözüm önermeden dijital alanda ifade özgürlüğüne ilişkin anayasal tartışmalar bakımından üç temel parametre ortaya koymaktadır. İlk olarak, ifade özgürlüğüne yönelik anayasal analizlerde belirleyici ölçüt, müdahaleyi gerçekleştiren aktörün kamu veya özel hukuk statüsü değil, müdahalenin kamusal tartışma üzerindeki fiili ve yapısal etkisi olmalıdır. Dijital platformların içerik yönetimi ve görünürlük pratikleri biçimsel olarak özel hukuk ilişkileri içinde gerçekleşse dahi kamusal alanın işleyişini doğrudan etkilemektedir. İkinci olarak, platform–birey ilişkisinin yalnızca sözleşmesel bir çerçevede değerlendirilmesi ifade özgürlüğünün anayasal niteliğiyle bağdaşmamaktadır. Kullanıcı sözleşmeleri ve topluluk kuralları bireyin kamusal alandaki ifade imkânlarını fiilen belirler hale gelmiş; buna karşın bu düzenlemeler anayasal denge ve ölçülülük ilkeleriyle yeterince ilişkilendirilmemiştir. Üçüncü olarak, dijital platformların kamusal söylem üzerindeki yapısal gücünün tanınması bu aktörlerin doğrudan temel hak yükümlüsü haline getirilmesini zorunlu kılmamaktadır. Alman Federal Anayasa Mahkemesi içtihadında görüldüğü üzere ifade özgürlüğünün nesnel değer boyutu, özel hukuk ilişkilerinde dolaylı fakat etkili bir anayasal sınırlandırma ölçütü olarak işletebilir.

Sonuç olarak dijital alanda ifade özgürlüğüne ilişkin temel sorun, platformların varlığı veya müdahalelerinin meşruiyeti değil, bireyin bu platformlar karşısındaki anayasal statüsünün tanımsızlığıdır. Bu tanımsızlık giderilmeden, ister platform özerkliğini önceleyen ister düzenleyici müdahaleyi esas alan modeller benimsensin, ifade özgürlüğünün dijital kamusal alandaki etkin korunması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle anayasal tartışmanın odağı, platformların nasıl düzenleneceği sorusundan önce, bireyin ifade özgürlüğünün dijital kamusal alandaki anayasal anlamının ve koruma çerçevesinin nasıl kavramsallaştırılacağı meselesi olmalıdır.

YAZAR BEYANI	
Mali Destek/Teşekkür Beyanı:	Yazar, herhangi bir destek ve teşekkür beyanında bulunmamıştır.
Yazarların Katkıları	Eserin tamamının yazar tarafından kaleme alındığı beyan edilmiştir.
Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı	Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.
Etik Kurul Onayı:	Gerekmemektedir.
Yapay Zekâ Kullanımı	Bu çalışmada hiçbir surette yapay zekâ kullanılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Alexander, Robert. *Theory of Fundamental Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Armijo, Enrique. "Reasonableness as Censorship: Section 230 Reform, Content Moderation, and the First Amendment." *Florida Law Review*, 73/6 (2001): 1209-1245.
- Balkin, Jack M. "Free Speech Is a Triangle." *Columbia Law Review* 118 (2018): 2011–2055.
- Balkin, Jack M. "Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation" *UC Davis Law Review* 51 (2018): 1149-1210.
- Balkin, Jack M. *The System of Freedom of Expression*. New York: Random House, 1970.
- Clapham, Andrew. *Human Rights Obligations of Non-State Actors*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Cohen, Julie E. "Law for the Platform Economy." *UC Davis Law Review* 51 (2017): 133–204.
- Eley, Geoff. "Nations, Publics, and Political Cultures: Placing Habermas in the Nineteenth Century." içinde *Habermas and the Public Sphere*, edited by Craig Calhoun, 289–339. Cambridge, MA: MIT Press, 1992.
- Emerson, Thomas I. *The System of Freedom of Expression*. New York: Random House, 1970.
- Erdoğan, Mustafa. *Liberal Toplum Liberal Siyaset*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993.

- Gillespie, Tarleton. *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions that Shape Social Media*, London: Yale University Press, 2018.
- Grimmelmann, James. "The Virtues of Moderation." *Yale Journal of Law & Technology* 17 (2015): 42–109.
- Keller, Daphne. "Who Do You Sue? State and Platform Hybrid Power over Online Speech." *Aegis Series Paper No. 1902* (2019).
- Kleinlein, Thomas. "Positive Obligations and the Freedom of Expression." *German Law Journal* 14 (2013): 1537–1562.
- Klonick, Kate. "The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech." *Harvard Law Review* 131 (2018): 1598–1670.
- Laidlaw, Emily B. *Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Marsden, Chris, Meyer, Trisha, Brown, Ian, Platform Values and Democratic Elections: How Can The Law Regulate Digital Disinformation?, *Computer Law and Security Review*, 36 (2020), 1-18.
- Mill, John Stuart. *On Liberty*. Kitchener: Batoche Books, 2001.
- Milton, John. *Areopagitica*. Oxford: Clarendon Press, 1894.
- Meiklejohn, Alexander. *Free Speech and Its Relation to Self-Government*. New York: Harper & Brothers, 1948.
- Oliva, Thiago Dias "Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression", *Human Rights Law Review*, 20/4 (2020): 607-640.
- Post, Robert. "Democracy and Equality." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 603 (2006): 24–36.
- Sunay, Reyhan. *İfade Özgürlüğünün Muhtevası ve Sınırları*, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2001.
- Suzor, Nicolas P, *Lawless: The Secret Rules That Govern Our Digital Lives*, Cambridge University Press, 2019.
- Tanör, Bülent. *Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası*, İstanbul: Öncü Kitabevi 1969.
- Yurukova, Mariya, Why Freedom of Speech in the EU is not Equivalent to the Freedom of Online Platforms to be Irresponsible and Unaccountable, 12 (2025): 186-209.

Zúñiga, Homero Gil de, Brigitte Huber, and Nadine Strauß. "Social Media and Democracy." *El Profesional de la Información* 27/6 (2018): 1175–1186.

Wróblewska, Iwona. "Do We Need the Concept of *Drittwirkung* to Protect Fundamental Rights in Private Relations? A Lesson from Germany." *German Law Journal* (2025):1-22.

Yargı Kararları

Anayasa Mahkemesi. *Twitter Erişiminin Engellenmesi Kararı*. Başvuru No. 2014/5565, 2.04.2014.

Anayasa Mahkemesi. *YouTube Erişiminin Engellenmesi Kararı*. Başvuru No. 2010/125, 29.05.2014.

Anayasa Mahkemesi. *Wikipedia Erişiminin Engellenmesi Kararı*. Başvuru No. 2017/287, 26.12.2019.

AİHM. *Handyside v. the United Kingdom*. App. No. 5493/72, 7.12.1976.

AİHM. *The Sunday Times v. the United Kingdom (No. 1)*. App. No. 6538/74, 26.04.1979.

AİHM. *Silver and Others v. the United Kingdom*. App. No. 5947/72, 25.03.1983.

AİHM (BD). *Hasan and Chaush v. Bulgaria*. App. No. 30985/96, 26.10.2000.

AİHM. *Appleby and Others v. the United Kingdom*. App. No. 44306/98, 6.05.2003.

AİHM. *Ahmet Yıldırım v. Turkey*. App. No. 3111/10, 18.12. 2012.

AİHM. *Delfi AS v. Estonia*. App. No. 64569/09, 16.06. 2015.

AİHM. *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary*. App. No. 22947/13, 2.02.2016.

AİHM. *Sánchez v. Spain*. App. No. 25203/13, 2.03.2017.

AİHM, *Lingens v. Austria*, 8.07.1986, Application No. 9815/82.

U.S. Supreme Court, *Civil Rights Cases*, 109 U.S. 3, 15.10.1883.

Bundesverfassungsgericht. *Lüth Kararı* (BVerfGE 7, 198), 15.06.1958.

Bundesverfassungsgericht. Beschluss vom 22. Mai 2019 - 1 BvR 3080/09.

Bundesverfassungsgericht. Beschluss vom 11. April 2018 - 1 BvR 16/13